

7. VALORS EN EL PAISATGE

7. VALORS EN EL PAISATGE

En aquest capítol s'analitzen i es descriuen els diversos valors paisatgístics que la població atribueix al conjunt de les Comarques Centrals. Són:

- Valors **naturals i ecològics**, referits als factors o elements que determinen la qualitat del medi natural.
- Valors **estètics**, relacionats amb la capacitat que té un paisatge per a transmetre un determinat sentiment de bellesa.
- Valors **històrics**, que corresponen als testimonis més rellevants que l'esser humà ha deixat en el paisatge al llarg de la història.
- Valors **d'ús social**, relacionats amb la utilització que un individu o un determinat col·lectiu fan d'un paisatge.
- Valors **productius**, relacionats amb la capacitat d'un paisatge per a proporcionar beneficis econòmics, convertint els seus elements en recursos.
- Valors **simbòlics i espirituals**, corresponents a la identificació que un determinat col·lectiu sent vers un paisatge i, a vegades, també vinculats a elements del paisatge o paisatges en el seu conjunt que es relacionen amb pràctiques i creences de caràcter diví.

La recerca d'informació, el treball de camp i l'anàlisi cartogràfica han estat fonamentals per identificar el conjunt de valors en el paisatge de les Comarques Centrals, però la identificació i descripció dels valors en el paisatge de les Comarques Centrals s'ha recolzat sobretot en els diversos processos de participació pública i social desenvolupats durant l'elaboració del Catàleg (veure capítol 2). La participació social ha permès copsar aquells valors que depenen de la percepció sensorial o emotiva i del sentiment de pertinença, impossibles de copsar a través de l'anàlisi de la cartografia de referència existent o des del treball de camp, com determinats valors més intangibles (ús social, estètics, simbòlics i identitaris, etc.).

La societat atribueix valors als seus paisatges, però no tots els paisatges tenen el mateix significat per a tothom. A cada paisatge se li poden assignar diversos valors i en graus diferents, segons l'agent o individu que el percep. Cal acceptar, per tant, l'existència de dificultats metodològiques i de diferències de percepció que obstaculitzen d'entrada la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge que sigui vàlid i acceptat per tothom. És per aquest motiu que el Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals, tal i com passa amb els altres catàlegs de paisatge, evita la jerarquització de nivells de qualitat

del paisatge i la quantificació dels seus valors, una tasca molt complexa, per no dir impossible, atès que la majoria dels valors responen a percepcions o sensacions de la població subjectives i incommensurables.

El Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals defensa el manteniment dels diversos tipus de valors esmentats, i ho fa a una escala que és l'òptima per als instruments de planejament territorial i urbanístic, sense la pretensió de fer un recull exhaustiu i a una escala molt detallada, més propi d'altres instruments, com les cartes del paisatge. La identificació dels valors en el paisatge té interès, doncs, per a àmbits i administracions diverses, tant si és per a orientar el desenvolupament territorial i urbanístic (en el moment de definir i concretar criteris i accions), com per a dissenyar estratègies turístiques (cal recordar que el paisatge es un actiu de primer ordre), com per a integrar-los en iniciatives d'educació en el paisatge, entre moltes altres funcions.

La cartografia dels valors en el paisatge de les Comarques Centrals correspon als mapes: 5. Valors naturals i ecològics; 6.1. Valors estètics. Elements configuradors; 6.2 Valors estètics. Patrons; 6.3 Valors estètics. Singularitats; 7. Valors històrics; 8. Valors simbòlics i espirituals i 9. Valors socials.

7.1. Valors naturals i ecològics

El procés d'identificació dels valors naturals i ecològics comença determinant els «paisatges reconeguts», és a dir, aquells espais o elements establerts legalment com d'especial vàlua paisatgística. En aquest sentit, a les Comarques Centrals compta amb diverses figures de reconeixement dels seus valors naturals (protecció, zonificació, inventaris oficials, etc.) i a diferents escales institucionals (local, autonòmica, estatal, europea o internacional). Aquests valors es concentren bàsicament en àrees on predomina la matriu forestal, com per exemple molts dels espais que formen part del Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) o els Espais Naturals de Protecció Especial (ENPE), ja que és aquí on les extensions naturals assoleixen majors dimensions. També cal destacar altres tipus de reconeixement, com l'Inventari de zones humides de Catalunya o l'Inventari d'espais d'interès geològic de Catalunya, on es recullen tant espais de dimensions considerables, com petites zones o fenòmens puntuals amb un valor natural i paisatgístic molt important, sovint alhora amb valors estètics, històrics i identitaris de gran rellevància.

Entre les diferents figures de protecció que engloben i articulen la major part dels espais naturals de les Comarques Centrals (tot i que els graus de protecció del sòl, usos permesos i gestió d'aquestes àrees pot diferir bastant), en destaquen:

- **Parcs naturals**: Montseny; Sant Llorenç del Munt i l'Obac; Cadí-Moixeró; Muntanya de Montserrat.
- **Paratge natural d'interès nacional (PNIN)**: Massís del Pedraforca.

- Reserva de la biosfera: el Montseny.

- Reserva natural parcial: Montserrat; Riera de Merlès.

- Espai d'interès geològic: Geoparc Mundial Unesco de la Catalunya Central.

- Pla d'espais d'interès natural (PEIN): Carbasí; Sistema prelitoral central; Valls de l'Anoia; Valls del Sió-Llobregós; Montserrat; Roques Blanques; Capçaleres del Foix; el Moianès; Muntanya de Sal de Cardona; Sant Llorenç del Munt i l'Obac; Serra de Castelltallat; Riera de Merlès; els Tres Hereus; Serres del Cadíel Moixeró; Serra de Queralt; Serra del Catllaràs; Serra de Montgrony; Serra d'Ensija-els Rasos de Peguera; Serra de Picancel; Serra del Verd; Rasos de Tubau; Riera de Navel; Serres de Busa-els Bastets-Lord; la Sauva Negra; Massís del Montseny; les Guilleries; Savassona; Turons de la Plana Ausetana; Collsacabra; Montesquiú; Serres de Milany-Santa Magdalena i Puigsacalm-Bellmunt; Riera de Sorreig; Cingles de Bertí; Serres d'Odèn-Port del Comte; Ribera Salada; Serra de Turp i Mora Condal-Valldan; el Miracle.

- Xarxa Natura 2000 (ZEC, ZEPA, LIC): Capçaleres del Foix; Carbassí; Gallifa-Cingles de Bertí; Les Guilleries; Massís del Montseny; Montgrony; Montserrat-Roques Blanques-riu Llobregat; Obagues de la riera de Madrona; Prepirineu Central català; Rasos de Tubau; Ribera Salada; Riera Clariana; Riera de la Goda; Riera de Merlès; Riera de Sorreig; Sant Llorenç del Munt i l'Obac; Serra de Castelltallat; Serra de Catllaràs; Serra de Turp i Mora Condal-Valldan; Serres de Queralt i Els Tossals-Aigua d'Ora; Sistema prelitoral central; Sistema transversal català; Valls de l'Anoia; Valls del Sió-Llobregós.

- Arbres Monumentals:

Bages: Alzina del Mas Pujol, Pi del Rèvol, Alzina Grossa de Querol, Plàtan d'en Gibert, Lledoner de l'Estació, Roure de la Font d'Antius.

Anoia: Pi Gros de Can Gallego, Roure d'Ancosa, Pineda de Can Ferrer del Coll, Alzina de Can Gol, Àlber de la Font Cuitora.

Berguedà: Pi de les Tres Branques I, Pi de les Tres Branques II, Avet de les Molleres de Gresolet, Faig Gros de les Molleres de Gresolet, Faigs del Clot de l'Om I, II, III, IV, Pins Vells de la Pleta dels Baganesos I-II-III-IV, Pi del Roc dels Castellots, Faig Setrill de la Baga de Gresolet, Alzina dels Colls.

Moianès: Roure del Giol, Roure del Massot.

Osona: Ginebró del Casademont, Arbres monumentals de Masjoan, Alzina Masjoan, Til·ler de Masjoan, Auró de Masjoan, Teix de Masjoan, Castanyer d'Índia de Masjoan, Avet de Masjoan, Sequoia de Masjoan, Cedre de Masjoan, Roure del Pla del Call, Roure de la Senyora, Fageda de la Grevolosa, Roure de

Carboneres, Pinsap dels Sors, Cuprés de Can Vives, Alzina del Pujol, Plàtan de la Font Gran, Alzina de Masgrau, Roures Grossos de la Carrera I, II, Faig del Pla Petit de Fontcoberta, Faig de Can Font, Roure de la Creu de l'Arç, Sequoia roja del Noguier, Avet noble del Noguier, Sequoia del Noguier, Avet de Numídia del Noguier, Castanyer de les Nou Branques, Sequoia de Tortadès.

Solsonès: Pi Gros de Viladric, Pi Gros de Can Gaspar, Pi de la Vinya, Pi de Nerola, Roure de Cal Peroi, Pi de les Tres Branques de Freixinet, Ginebre del Solà de Riner

Roures i Alzines de Can Cases.

Figura 7.1: Espai d'interès natural de Montesquiú.

7.1.1. Espais i elements amb valor reconegut

Per la concentració de valors naturals, la rellevància de la figura de protecció i el reconeixement i estima social que tenen, tot seguit s'aprofundeix en l'explicació dels diversos parcs naturals i paratges naturals d'interès natural reconeguts a les Comarques Centrals, així com la Reserva natural parcial de la Riera de Merlès. També es fa èmfasi en espais de menor magnitud però de gran importància i significació com són les zones humides, els espais d'interès geològic, o altres espais i elements reconeguts pels seus valors naturals per part d'institucions o administracions locals (la major part d'aquests espais estan cartografiats en el mapa 5 de valors naturals i ecològics).

Parc natural del Montseny

De les diferents figures de protecció que pesen sobre el massís destaca la de caràcter internacional Reserva de la Biosfera del programa MAB-UNESCO.

El massís del Montseny, des d'un punt de vista geomorfològic, forma part del sistema mediterrani prelitoral septentrional. És un conjunt orogràfic constituït bàsicament per materials de naturalesa silícica i que assoleix unes altituds que superen els 1.700 metres. El relleu, sobretot en el sector oriental, presenta grans desnivells entre les valls i els cims fet que dona lloc a un paisatge de vessants abruptes i forts pendents.

El Montseny mostra una gran varietat de paisatges. S'hi troben representades les tres grans regions biogeogràfiques presents a l'Europa occidental: la mediterrània (al Baix Montseny), l'euro-siberiana (a la part mitjana i alta dels vessants) i la borealpina (als cims culminants del Turó de l'Home i les Agudes). Cal destacar la gran diversitat biològica existent, especialment pel que fa a la flora present en el massís. Aquest aspecte s'accentua amb les espècies de flora que tenen la consideració d'estrictament protegides, són: *Saxifraga vayredana*, *Osmunda regalis*, *Equisetum hyemale*, *Melampyrum catalaunicum*, *Coeloglossum viridae*, *Narcissus poeticus* i *Sphagnum sp.*, així com també algunes espècies de fauna vertebrada.

A la part baixa del massís hi predomina la vegetació forestal mediterrània, representada per alzinars i suredes (*Quercetum ilicis galloprovinciale*), substituïts en molts llocs per conreus, brolles i pastures seques. Entre els 800-1000 m es troba l'alzinar muntanyenc (*Quercetum mediterraneo-montanum*) que fa la transició cap als boscos caducifolis d'afinitats medioeuropees. En els boscos caducifolis hi destaquen les rouredes seques (*Buxo-Quercetum pubescentis*, *Pteridio-Quercetum pubescentis*, *Quercu-Aceretum opali*) i les rouredes humides (*Teucrio-Quercetum petraeae*, *Carici-Quercetum canariensis*), així com les fagedes (*Helleboro-Fagetum*, *Luzulo-Fagetum* i *Buxo-Fagetum*). Als fondals i obagues, hi ha boscos de zones humides com la freixeneda, l'avellanosa i la verneda. La vegetació borealpina es desenvolupa

als nivells culminants del massís i és representada pel matollar de ginebró (*Genisto-Arctostaphyletum*) o els prats acidòfils (*Nardion strictae*). Els boscos d'avets (*Abies alba*) ocupen algunes obagues enlairades al sector del Turó de l'Home i les Agudes i a més de ser els més meridionals de l'Europa occidental representen una localitat relictual de la seva àrea de distribució actual i una herència dels climes més freds postglacials.

Des del punt de vista faunístic, l'espai constitueix una àrea de transició de gran interès zoogeogràfic on coexisteixen espècies mediterrànies i espècies paleàrtiques i europees que troben en el massís el seu límit més meridional de distribució com és el cas del talpó roig, l'aligot vesper, el capsigrany, la serp d'Esculapi, el tritó pirinenc, el tritó del Montseny etc. Tot i la seva situació dins les serres litorals, el Montseny acull espècies que normalment només es troben al Pirineu com el grasset de muntanya, el cercavores, el reietó o la granota vermella, junt amb d'altres que són pròpies del l'àmbit mediterrani com l'erigó clar, el cucut reial, el siboc, el tallarol emmascarat o el teixidor. Pel que fa a la fauna invertebrada, s'hi troben algunes espècies rares o endèmiques (*Steropus catalaunicus*, *Reicheia lucifaga ssp. Zariquieyi*, *Trechus fulvus*,...).

Parc natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac

Tal com indica el seu nom, el parc natural està format pel massís de Sant Llorenç del Munt i per la serra de l'Obac, separats pel coll d'Estenalles però formant una sola entitat geogràfica identificable des de qualsevol punt de la rodalia, i ambdós inclosos dins el sistema mediterrani prelitoral septentrional. La seva situació l'hi confereix un clima mediterrani subhumit amb un clar predomini dels alzinars i, en menor mesura, de les pinedes, tot i que també hi ha rouredes com la de les Teixoneres o la del sot de la Bóta.

De relleu escarpat i aspre, amb cingles pràcticament verticals i nombrosos canals, torrents i rieres, el parc presenta una orografia semblant al massís veí de Montserrat, on geològicament també hi predominen els conglomerats. El sector de Sant Llorenç del Munt és on aquest tret característic s'accentua, i on es concentren els cims més rellevants com la Mola (1.095 m), punt culminant del parc, el Montcau (1.053 m) i els Òbits (1.031 m). Igualment, al peu dels cingles també s'hi poden observar els monòlits que l'erosió ha separat de les parets, com el Cavall Bernat, les Castellasses o el Morral del Drac, entre d'altres.

Pel que fa a la vegetació, la dominància de l'alzinar només es veu alterada per les pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*) que ocupen la base del massís, i que en zones d'obaga poden ser de pi roig (*Pinus sylvestris*) o pinassa (*Pinus nigra*). Majoritàriament aquestes pinedes són resultat de la intervenció humana. Per sobre els 800 m l'alzinar presenta espècies pròpies d'indrets humits com el boix (*Buxus sempervirens*) o la moixera (*Sorbus aria*), mentre que a les canals més obagues apareixen claps d'avellaner (*Corylus avellana*) i plantes d'àmbit centreeuropeu, que tenen aquí el seu límit de distribució meridional. Cal destacar,

també, la vegetació rupícola que es desenvolupa als roquissars i cingleres com l'endèmica corona de reina (*Saxifraga callosa ssp. catalaunica*), el polipodi comú (*Polypodium vulgare*) o l'orella d'ós (*Ramonda myconi*), relíquia vivent del Cenozoic, pel que fa a les obagues; i a la solana destaca el lliri de Sant Bru (*Anthericum liliago*), la tulipa (*Tulipa sylvestris*), la nadala menuda (*Narcissus dubius*), el crespinel (*Sedum sp.*), l'enciam silvestre (*Lactuca perennis*) i els conillets (*Antirrhinum majus*).

L'alternança de masses forestals, cingleres i alguns conreus, ofereix una gran varietat de paisatges que acullen diverses comunitats faunístiques. A nivell boscà, proliferen els senglars (*Sus scrofa*), així com esquiroles (*Sciurus vulgaris*) o conills (*Oryctolagus cuniculus*), i també carnívors com la fagina (Martes foina), el gat mesquer (*Genetta genetta*), la guineu (*Vulpes vulpes*) o el teixó (*Meles meles*). Els vertebrats més nombrosos són les aus, de les que destaquen el rapinyaires per la seva escassetat com l'àliga perdiguera (*Hieraetus fasciatus*), l'astor (*Accipiter gentilis*) i rarament voltors (*Gyps fulvus*) i l'àliga daurada (*Aquila chrysaetos*), ambdós extints com a nidificants. També cal remarcar la presència d'algunes parelles de ducs (*Bubo bubo*), que han desaparegut a gran part d'Europa.

Finalment, són remarcables les serps verda (*Malpolon monspessulanus*) i blanca (*Elaphe scalaris*) en brolles i pinedes, el llangardaix ocel·lat (*Timon lepidus*) i l'escurçó (*Vipera latasti*) en els pedregars, o la salamandra (*Salamandra salamandra*) en moltes fonts del parc natural.

Parc natural del Cadí-Moixeró

Creat el 1983, el parc concentra en aquest sector del Prepirineu la singularitat de l'alta muntanya calcària a Catalunya, on els valors ecològics associats al Cadí han estat reconeguts des de la Segona República que ja va fer una proposta per a la protecció d'un espai en el qual s'acumulaven una gran quantitat de valors geològics, botànics i faunístics. Des de l'any 2003 aquest parc figura en la regió alpina de la xarxa Natura 2000 perquè és l'espai protegit a Catalunya amb un major nombre d'hàbitats i espècies de flora i fauna d'interès europeu (30 en cada cas).

Les serres del Cadí i el Moixeró formen una barrera muntanyosa, bàsicament calcària, d'uns 30 quilòmetres de llarg amb impressionants formes escarpades a la cara nord i un pendent més suau al sud i unes altituds que oscil·len entre els 800 i els 2.600 metres aproximadament. Això ha fet que la vegetació i la fauna s'adaptessin a unes determinades condicions climàtiques i a una especificitat calcària que facilita l'escolament de l'aigua i impedeix les acumulacions lacustres, la qual cosa fa que els cursos d'aigua siguin escassos. Tot i aquest fet, al Parc hi ha una gran diversitat d'espècies amb més de 1.500 tàxons de plantes superiors, tant alpines com eurosiberianes i mediterrànies, amb grans clapes de bosc al nord, on destaquen el pi i l'abet, i una gran quantitat de fauna, amb espècies diferents d'aus i rèptils. Entre els mamífers destaca l'isard (*Rupicapra rupicapra*), amb una de les densitats més elevades del Pirineu, tot

Figura 7.2: Mosaic agroforestal amb la silueta del Parc Natural i Reserva Natural Parcial de Montserrat de fons.

i els successius episodis vírics que han malmès la població, i el cabirol (*Capreolus capreolus*), que ha estat reintroduït amb èxit en els paisatges forestals.

Aquests mateixos boscos subalpins contenen una fauna forestal de gran valor que posa de manifest l'adequada conservació paisatgística en relació amb els ecosistemes que l'acullen. El gall fer (*Tetrao urogallus*) i el picot negre (*Dryocopus martius*), emblema del parc natural, en són dos bons representants; en canvi, els ecotons associats als espais oberts en el domini montà i subalpí s'estan perdent a gran velocitat. Paisatges propis de la frontera entre l'activitat agrícola i la forestal, molt rics en biodiversitat i amb un ampli espectre de nínxols ecològics. La disminució d'espècies cinegètiques com les perdius (*Alectoris rufa*, *Perdix perdix*), els conills (*Oryctolagus cuniculus*) i les llebres (*Lepus europaeus*), entre d'altres, posen de manifest la transformació i pèrdua d'aquests paisatges, tot i els esforços per mantenirlos.

El relleu del Cadí destaca pels valors geològics encarnats en l'extensa i important cinglera estructural del vessant nord. El mur de 15 quilòmetres de llarg està solcat d'innombrables canals, corredors i esperons de roca, que esdevenen el tret més important d'aquest paisatge natural, com per exemple les canals del Comabona, l'elevada densitat de corredors a la serra Cabirolera, el canal de Cristall o la roca de l'Ordiguer, entre moltes altres formacions. En tot aquest substrat calcari la vegetació que s'aferra al rocam enriqueix aquest paisatge tan àrid. Els pins negres que desafien la verticalitat i la vegetació de les pedrusques amb endemismes com el julivert d'isard (*Xatardia scabra*), donen el contrast de verdor a un escenari blanc i rogenc.

D'altra banda, els neretars (*Rhododendron ferrugineum*) trenquen la monotonia d'un sotabosc poc florit, indicant quan la litologia canvia el rocam calcari per sòls més àcids. Els boscos de pi negre amb neret es

localitzen al vessant nord del Moixeró damunt de les pissarres paleozoiques, però també formen petites illes damunt de substrats silícics com els conglomerats amb quars, camí de prat de Cadí i a l'Obaga Negra del Cadinell.

Al vessant sud, el vol de les aus carronyaires trenca la monotonia dels cels amplis i lluminosos. Arran de terra els valors naturals de la vegetació s'associen a la florida dels argelaguers a la primavera (*Genista scorpius*) o dels prats supraforestals de formes arrodonides com els del serrat de la Portella.

Parc natural de la muntanya de Montserrat

El massís protagonista d'aquest parc natural reuneix un conjunt de característiques sorprenents que l'han fet esdevenir un símbol de Catalunya. Montserrat pertany a la Serralada Prelitoral Catalana, tot i que forma una evident unitat geogràfica amb singulars característiques geològiques i geomorfològiques, conseqüència de la duresa del conglomerat, material format per còdols, sorres i un duríssim ciment calcari, anomenat pudingues, i popularment «pinyoles», molt més resistent que materials veïns com argiles, gresos o esquists. La disposició d'aquests materials conjuntament a l'erosió dels agents atmosfèrics han conferit la imatge serrada i d'agulles tant característica i xocant del massís.

El perfil més destacat i punt culminant del massís és Sant Jeroni (1.236 m), des d'on s'albiren des dels Pirineus al mar, i fins i tot Mallorca en dies de bona visibilitat. Igualment, en el mateix sector del cim s'hi troben el Camell dels Ecos (1.220 m) o les Talaies (1.146 m), tot i que poden passar desapercebuts enmig de la gran quantitat de perfils escarpats i monòlits tant emblemàtics com el Cavall Bernat, els Frares Encantats, la zona de les Agulles o la mateixa zona dels Ecos.

De clima mediterrani, la muntanya de Montserrat acull una gran biodiversitat florística i faunística amb espècies endèmiques en cingleres i roquissars, tot i la seva aparença erma i rocallosa. Hi domina l'alzinar, amb marfull a les solanes i amb boix a les obagues, ambdós de dens sotabosc d'arbustos i lianes. En obacs humits hi apareixen algunes rouredes i teixedes de forma excepcional, i en replans amb poc sòl i zones de recolonització hi creix la brolla de romaní i bruc d'hivern.

Les principals espècies acompanyants de l'alzinar que configuren el seu sotabosc són: l'aladern (*Rhamnus alaternus*), l'arítjol (*Smilax aspera*), el marfull (*Viburnum tinus*), el lligabosc (*Lonicera implexa*), l'aladern fals (*Phillyrea latifolia*), el galzeran (*Ruscus aculeatus*), el boix (*Buxus sempervirens*), l'heura (*Hedera helix*) i l'arboç (*Arbustus unedo*). També cal destacar la corona de reina (*Saxifraga callosa ssp. catalaunica*) i l'orella d'ós (*Ramonda myconi*), que creixen als roquissars de l'obaga, i representen endemismes excepcionals florísticament.

Pel què fa a la fauna, i especialment la gran fauna, va entrar en una dinàmica regressiva per la pressió antròpica i agreujada per l'important incendi del 1986. Actualment les espècies més rellevants són el porc senglar (*Sus scrofa*), l'esquirol (*Sciurus vulgaris*), la fagina (*Martes foina*), el gat mesquer (*Genetta genetta*) i especialment la cabra salvatge (*Capra pyrenaica*) que fou reintroduïda el 1995.

Entre els rèptils, els més comuns d'observar són el dragó comú (*Tarentola mauritanica*), l'escurçó ibèric (*Vipera latasti*), el vidriol (*Anguis fragilis*), el sargantaner gros (*Psammotromus algirus*), el llangardaix ocel·lat (*Lacerta lepida*) o la serp verda (*Malpolon monspessulanus*), i entre els pocs amfibis que es troben en fonts destaquen la granoteta de punts (*Pelodytes punctatus*) i la salamandra (*Salamandra salamandra*).

Finalment, hi són nombrosos els ocells rupícoles com el ballester (*Arpus melba*), el roquerol (*Ptyonoprogne rupestris*) o el pela-roques (*Tichodroma muraria*), i menys freqüent la de rapinyaires com l'aguila de cuabarrada (*Hieraetus fasciatus*) i el falcó pelegrí (*Falco peregrinus*).

Paratge natural d'interès nacional del massís del Pedraforca

Emblemàtic massís del Prepirineu central català, el seu perfil únic i l'isolament respecte les serralades veïnes l'hi confereixen unes qualitats visuals i naturals molt característiques, que s'institucionalitzaren el 1982 amb la declaració de Paratge natural d'interès nacional, tot i que en temps de la Segona república ja es planificava establir criteris de protecció natural pel massís i la veïna serra del Cadí. El relleu isolat del massís destaca pel desnivell de 1.300 m que assoleix amb tant sols 3 Km de base, culminat pels dos pollegons separats per l'Enforcadura constituïda per una llarga tartera a banda i banda. El pollegó Superior (2.507 m) està acompanyat del Calderer o pic central (2.497 m), i el dels Cabirols o pic oriental (2.322 m), mentre que el pollegó Inferior assoleix una alçada de 2.445 m. Ambdós molt destacats sobre l'Enforcadura (2.356 m) pels desnivells verticals, que també es donen respecte la resta del massís.

L'alçada del massís condiona dues zones climàtiques diferenciades ja que fins als 1.500-1.700 m s'hi desenvolupa un clima típic de muntanya mitjana plujosa, on hi destaca el bosc del Gresolet al vessant nord-oriental amb unes condicions climàtiques pròpies i clarament diferenciades de la resta del massís. Per sobre aquestes cotes el clima és de muntanya subalpina, raó per la qual l'espai fou inclòs dins la regió alpina de la Xarxa Natura 2000.

Aquests condicionants climàtics emmarquen la vegetació en tres estatges ben definits. L'estatge alpí, per sobre els 2.300 m, es caracteritza per una vegetació adaptada als roquissars i les tarteres, mancada de formacions arbòries o arbustives, on hi destaca l'orella d'ós (*Ramonda myconi*) o la corona de rei (*Saxifraga longifolia*), endèmica del Pirineu calcari. Altres espècies destacables són el xuclamel de roca

(*Lonicera pyrenaica*), la lluqueta de roca (*Globularia cordifolia ssp repens*) o la falguera *Woodsia glabella ssp pulchella*.

L'estatge subalpí, entre 1.700 i 2.300 m, conté els boscos de coníferes formats per avets (*Abies alba*) i pinedes de pi negre (*Pinus uncinata*) amb sotabosc de boix (*Buxus sempervirens*) o neret (*Rhododendrom ferrugineum*), el lèbor verd (*Helleborus viridis*), pulsatil·la blanca (*Anemone alpina*) o te de bosc (*Cruciata glabra*), entre d'altres.

Finalment, per sota els 1.700 m, l'estatge montà està constituït per rouredes de roure martinenc (*Quercus humilis*) acompanyat per blada (*Acer opalus*), boix (*Buxus sempervirens*), corner (*Amelanchier ovalis*), avellaner (*Corylus avellana*), arç blanc (*Crataegus monogyna*) o ginebre (*Juniperus communis*), entre d'altres. Com es destacava anteriorment, a l'obaga de Gresolet les fagedes (*Fagus sylvatica*) ocupen les zones més humides desplaçant les avetoses i pinedes.

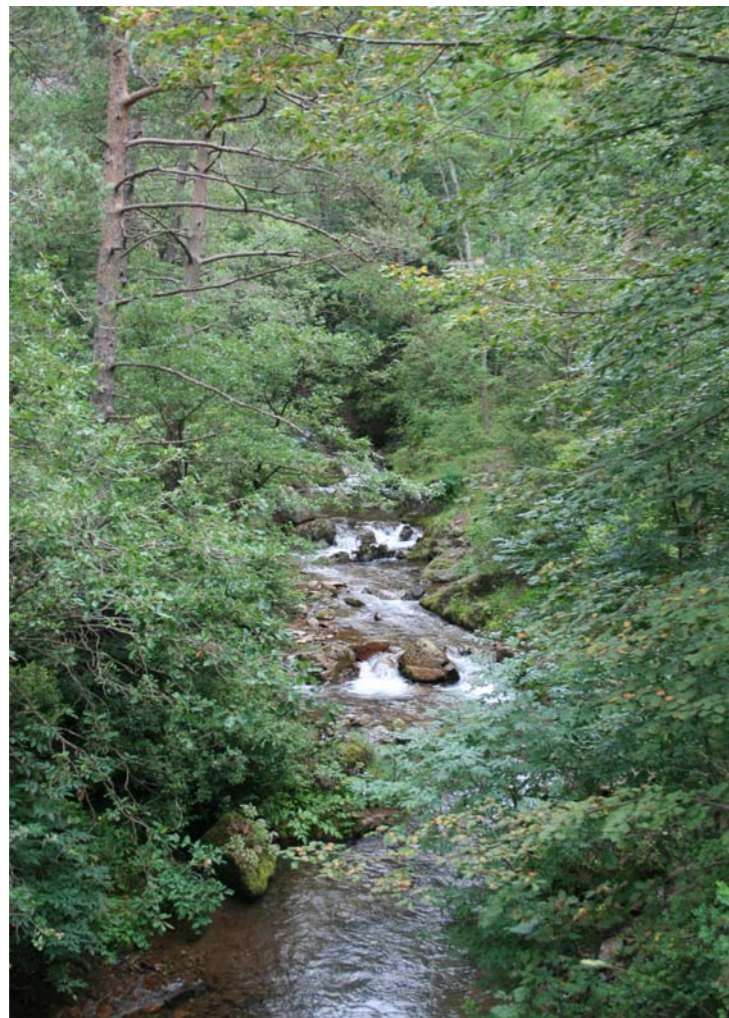

Figura 7.3: Bosc de ribera a Castellar de n'Hug.

Pel què fa a la fauna, cal destacar l'isard (*Rupicapra pyrenaica*), però també s'hi poden observar conills (*Oryctolagus cuniculus*), esquirols (*Sciurus vulgaris*), el talpó roig (*Clethrionomis glareolus*) i la musaranya cuaquadrada (*Sorex araneus*). Pel que fa als carnívors trobarem la guineu (*Vulpes vulpes*), la marta (*Martes martes*), la mustela (*Mustela nivalis*) i el gat fer (*Felis silvestris*). Tot i això, la fauna més rellevant del massís es concentra en l'ordre de les aus, on el gall fer (*Tetrao urogallus*), malauradament és el principal protagonisme per la seva excepcionalitat. També s'hi troben el picot negre (*Dryocopus martius*), el pela-roques (*Tichodroma muraria*), la llucareta (*Serinus citrinella*), el rencapinyes (*Loxia curvirostra*), la gralla de bec vermell (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*) i la gralla de bec groc (*Pyrrhocorax graculus*). A l'estatge montà, podem trobar el pica-soques blau (*Sitta europaea*), la piula dels arbres (*Anthus trivialis*), la verderola (*Emberiza citrinella*), el pinsà borroner (*Pyrrhula pyrrhula*) i la becada (*Scolopax rustica*). Als cingles més inaccessibles hi nien rapinyaires com el xoriguer (*Falco tinnunculus*) i l'àliga marcenca (*Circaetus gallicus*).

Per últim, destacar rèptils i amfibis com el tritó pirinenc (*Euproctus asper*), la salamandra (*Salamandra salamandra*), la granota roja (*Rana temporaria*), la serp verd-i-groga (*Coluber viridiflavus*), la serp llisa (*Coronella girondica*) o el verinós escurçó europeu (*Vipera aspis*), que habita en espais oberts, siguin forestals o roquosos. Igualment, la presència de zones càrstiques fa força comuna l'existència d'espècies de fauna cavernícola endèmiques o rares a la resta del país. Entre els mol·luscs trobem el cargol *Pyrenaearia parva*; i entre les papallones, d'excepcional interès al massís, s'hi han trobat espècies com: *Aphantopus hyperantus*, *Aponia crataegui*, *Argynnis paphia*, *Argynnis adippe*, *Brintesia circe hispanica*, *Colias hyale*, *Gonepteryx cleopatra*, *Gonepteryx Rhamni*, *Inachis io ladoga camilla*, *Limnitis reducta*, *Pandoriana pandora*, *Parnassius apollo*, *Pieris rapae*, *Quercusia*.

Reserva natural parcial de la riera de Merlès

La riera de Merlès neix al vessant sud dels Rasos de Tubau i transcorre, dins l'àmbit de les Comarques Centrals, bàsicament pels Replans del Berguedà, a més d'actuar en molts punts de divisòria entre aquesta unitat i el Lluçanès.

La Reserva natural parcial està acotada a un tram d'aproximadament 20 km, entre el pont de la carretera de Gironella a Prats de Lluçanès fins al pont de la carretera de Borredà a Alpens. L'objectiu específic d'aquesta figura de protecció, en aquest espai tant concret, recau en la voluntat de garantir la supervivència de les poblacions de llúdriga (*Lutra lutra*) a Catalunya, que es troben en diverses capçaleres fluvials, però amb un alt risc de desaparició.

Aquest grau de protecció de la fauna és degut al bon estat de conservació d'aquest espai natural, on les comunitats vegetals de ribera estan ben consolidades i la riera manté uns nivells de qualitat molt alts. Conseqüentment, també s'hi pot trobar una biodiversitat faunística molt rellevant i excepcional, com és el

cas de la papallona nocturna *Graellsia Isabellae* o el cranc de riu autòcton (*Austropotamobius pallipes*). També hi destaquen peixos com la truita irisada (*Oncorhynchus mykiss*), el barb (*Barbus meridionalis*) o el bagra (*Squalius pyrenaicus*); amfibis com el tritó pirinenc (*Calotriton asper*) o la salamandra (*Salamandra salamandra*), entre d'altres; mamífers com el gat salvatge (*Felis silvestris*) i el turó (*Putorius putoris*); i de forma molt rellevant també hi ha aus com la merla d'aigua (*Cinclus cinclus*) i el blauet (*Alcedo atthis*).

Zones humides

Les zones humides i els aiguamolls són uns dels ecosistemes més diversos, però alhora dels més fràgils i particularment vulnerables. Són espais que, en general, no destaquen per la seva dimensió i sovint passen desapercebuts, però tenen un alt interès ecològic, identitari i simbòlic, sovint relacionats amb la seva singularitat específica i el contrast amb el paisatge circumdant d'on es localitzen. A les Comarques Centrals, les zones humides tenen una vàlua especial a causa de les condicions de sequedat i aridesa dominants, particularment, durant els mesos estiuencs.

Moltes de les zones humides reconegudes tenen un origen clarament antròpic, com és el cas dels estanys de Graugés, l'embassament d'Argençola o el pantà de l'Espunyola. Aquest fet, però, no n'ha de fer minvar la vàlua ambiental sinó, més aviat, augmentar-la, en fer possible una bona convivència entre ecosistemes valuosos i activitats humanes.

Figura 7.4: Cartell informatiu de l'EIN dels Cingles de Bertí.

D'altra banda, cal citar les molteres i torberes, que es localitzen a la banda nord de l'àmbit, majoritàriament a la capçalera del Llobregat. Es tracta de deu enclavaments de reduïda extensió, però de màxim interès ambiental, sobretot per localitzar-se en un context de característiques mediterrànies.

En general, la majoria de zones humides de les Comarques Centrals són àrees de petites dimensions, desconnectades d'un sistema d'espais humits que els proporcionin una certa entitat i funcionalitat ecològica, on cal potenciar processos de connexió i de revalorització per arribar a construir uns espais paisatgístics que reflecteixin les singularitats, la biodiversitat i l'harmonia d'aquests paisatges. En aquest sentit, la bellesa natural i escènica de la majoria d'espais humits, amb el contrast entre aigua i vegetació com a tret definidor principal, complementa la importància dels seus ecosistemes i reforça el seu paper d'enclavaments perfectes per a dur-hi a terme activitats de foment dels valors naturals, pedagògics i d'oci dels espais humits.

El Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya gestiona l'Inventari de les zones humides de Catalunya, organitzat per conques fluvials o espais afins, i que aquest Catàleg de paisatge ha recollit en el mapa de valors naturals i ecològics (veure mapa 5. Valors naturals i ecològics):

- Conca del Llobregat: el Gorg Salat, meandre de Castellbell i el Vilar; resclosa de la séquia de Manresa; embassament d'Argençola; aiguamoll de la Bòbila de Santpedor; la Corbatera; Pla de Reguant; estany de l'Estany; estanys de Graugés; pantà de Serrateix; pantà de l'Espunyola; pantà de Casserres; estany de Cercs; riera de Navel; torrent i pantà de Garet; pantà de la Gavarresa; pantà de la Fusta.

- Conca del Ter: estany de Vallmitjana; bassa de les Salines.

- Mulleres i torberes d'alta muntanya: rec de sota el Pla de l'Orri; Pla de Catllaràs; coll de la Plana; rec de la Baga (tocant al Pas de l'Escaell); font dels Set Forats (massís del Pedraforca); entre l'Espà i Gósol (massís del Pedraforca); font del Serrat Gran (vall de Gréixer); Comafloriu; sota la Roca Gran d'en Ferrús (serra d'Ensija); solell de la serra d'Odèn (prop de l'Abeurador).

Espais d'interès geològic

En aquest àmbit territorial existeixen nombrosos geòtops però, també, geozones. Aquestes evidències geològiques, que conformen o constitueixen diferents formes de relleu (tabular, serres, muntanyes, plana), són les que es presenten a continuació classificades segons el domini geològic al qual pertanyen i que estan cartografiades al mapa 5 de valors naturals i ecològics:

- Domini Catalànic: Discordança del Brull i Paleozoic de l'Avencó; Mines de Sant Marçal (Montseny); Sant Procopi-els Mollons; Successió miocena dels Hostalets de Pierola.

• Conca de l'Ebre: Cardona-Muntanya de Sal; Cingles de Tavertet-El Far; Cova del Serrat del Vent (Tavertet); Coves del Toll-Colluspina; Escull de La Trona; La Tossa de Montbuí; Montserrat; Sant Llorenç del Munt i l'Obac; Sobrevia-Coll de Romagats; Súria-Tordell; Xaragalls de Santa Eulàlia de Riuprimer.

• Domini Pirinenc: Anticlinal d'Oliana; Borredà-Sant Jaume de Frontanyà; Coll de Fumanya; Discordances progressives de Sant Llorenç de Morunys; L'anticlinal de Bellmunt; L'Espà-Saldes; Mines de carbó de Fígols; Mines de petroli de Riutort; Mines de Vallcebre; Pedraforca; Riolites de Gréixer; Roques volcànoclàstiques de Castellar de N'Hug; Santa Maria de Queralt; Serra del Cadí.

En aquest àmbit, la gran concentració i el caràcter singular dels geòtops i de les geozones han permès la creació d'un geoparc que s'estén, sobretot, per les comarques del Bages i del Moianès però, també, fins a Collbató.

• Geoparc Mundial Unesco de la Catalunya Central: Aquest és un espai d'interès geològic i miner reconegut per la Xarxa Europea de Geoparcs (2012) i alhora per la UNESCO (2015). Una àrea extensa amb restes d'un antic fons marí, deltes i estuaris però, també, amb formes de relleu singulars; per exemple les coves del Salnitre, les coves del Toll, la falla del Migmón, la muntanya de Montserrat o el meandre de Calders. Les restes i les formes són els testimonis de successius moviments de les plaques tectòniques i de diferents fenòmens d'erosió que sintetitzen la història geològica de les Comarques Centrals i, alhora, expliquen el paisatge industrial i miner de la zona.

Altres espais i elements reconeguts

Els **arbres monumentals**, també coneguts com a arbres amb nom propi, es troben emparats per dues normes catalanes, el Decret 214/1987 i l'Ordre 228/2005, del Departament de Territori i Sostenibilitat. Els arbres reconeguts per l'Administració a les Comarques Centrals són els següents: Teix de Masjoan; Castanyer d'Índia de Masjoan; Avet de Masjoan; Sequoia de Masjoan; Cedre de Masjoan; Roure del Bac de Collsacabra; Roure de la Senyora; Roure de Carboneres; Faigs de la Grevolosa I, II, III; Pinsap del Sors; Cuprés de Can Vives; Alzina del Pujol; Plàtan de la Font Gran; Alzina de Masgrau; Roures de la Carrera I, II; Faig de Fontcoberta; Faig de Can Font; Roure de la Creu de l'Arç; Sequoia Roja del Noguier; Avet Noble del Noguier; Sequoia del Noguier; Avet de Numídia del Noguier; Sequoia de Tortadés; Pi de Can Gallego; Roure d'Ancosa; Pineda de Can Ferrer del Coll; Alzina de Can Gol; Alzina del Mas Pujol; Pi del Rèvol; Alzina de Mas Querols; Roure del Massot; Plàtan d'en Gibert; Lledoner de l'Estació; Pi de les Tres Branques I; Pi de les Tres Branques II; Pi de Miraver; Pi Dret de Viladric; Pi de Nerola; Roure de Cal Peroi; Pi de les Tres Branques de Freixenet; Ginebre del Solà de Riner.

Figura 7.5: Rocam amb vegetació a Sant Vicenç de Rus, Castellar de n'Hug.

La pràctica totalitat dels arbres reconeguts corresponen a espècies autòctones de Catalunya. Únicament en alguns casos comptats (sequoies, pinsap de Sors o cuprés de Can Vives) fan referències a espècies foranes. En la majoria de casos els arbres protegits es corresponen amb roures (*Quercus humilis*), alzines (*Quercus ilex*) o pinassa (*Pinus nigra*). També es troben exemplars de càdec, pi roig i faig, entre d'altres. Els arbres monumentals de les Comarques Centrals han estat cartografiats al mapa 5, de valor naturals i ecològics.

Igualment, la Llei forestal de Catalunya 6/1988, determina quins boscos han de considerar-se com a **bosc d'utilitat pública**. En l'actualització del Catàleg de boscos d'utilitat pública (CUP) 2008 hi havia 30.246 ha de bosc d'utilitat pública a les Comarques Centrals. Aquesta repartició de forest es realitza en 176 boscos catalogats, que s'ubiquen principalment a les Capçaleres del Llobregat. També és significatiu el nombre de boscos solsonins, que es localitzen en els municipis prepirinencs, és a dir, els que corresponen a les Vall de Lord i la Ribera Salada. Segueixen en nombre els boscos dels Replans del Berguedà i de Rubió-Castelltallat-Pinós. Aquests boscos han de respondre a un seguit de criteris per considerar-se d'utilitat pública, que a més de reconèixer els seus valors naturals, també els hi atorga valors paisatgístics i socials. La gestió d'aquests forests recau principalment en la Generalitat de Catalunya i les administracions locals.

D'altra banda, la **Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona** gestiona el Parc natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac i, conjuntament amb la Diputació de Girona, el Parc natural del Montseny; però també inclou altres espais naturals de les Comarques Centrals en els quals ha desenvolupat òrgans i instruments de gestió. Són el Parc del Castell de Montesquiú i l'Espai Natural de les Guillerries-Savassona, ambdós cartografiats al mapa 5. Valors naturals i ecològics.

També cal remarcar que en la darrera dècada la iniciativa privada ha tingut una incidència creixent en la preservació i gestió d'espais amb valor ambiental i paisatgístic. El concepte de **custòdia del territori** es va introduir a Catalunya arran de la Declaració de Montesquiú, de l'any 2000. En aquest sentit, a les Comarques Centrals, existeixen més d'un centenar d'acords de custòdia.

La major part d'espais d'aquesta tipologia, però, es troben gestionats per la Xarxa de Custòdia del Territori, que contempla 64 indrets en règim de gestió o cogestió, ja siguin dins una figura de protecció com el PEIN o sense estar incloses en cap protecció formal per part de l'administració. Bona part de les finques gestionades, o cogestionades, es troben al Cabrerès-Puigsacalm, l'Alt ter, el Lluçanès i les Guillerries, i les segueixen en nombre les unitats de les Capçaleres del Llobregat i els Replans del Berguedà. Cal destacar que la Xarxa de Custòdia del Territori integra de manera notable tant elements de caràcter natural com elements de caràcter antròpic.

Figura 7.6: Monestir de Sant Benet de Bages, Sant Fruitós de Bages.

Finalment, cal esmentar el Pla territorial parcial de les Comarques Centrals que distingeix i caracteritza el **sistema d'espais oberts** de l'àmbit territorial, desglossats en tres tipus: sòls de protecció especial, sòls de protecció territorial i sòls de protecció preventiva.

Els sòls de protecció especial els formen aquells espais protegits sectorialment (PEIN i Xarxa Natura 2000) i els sòls no urbanitzables que pels seus valors naturals o connectors es consideren els més adequats per integrar una xarxa permanent i contínua d'espais oberts, que ha de garantir la sostenibilitat de la biodiversitat del territori.

D'altra banda, els sòls de protecció territorial els formen aquells indrets amb interès agrari i/o paisatgístic, que s'han de mantenir com a no urbanitzats per la seva funció estructurant en l'ordenació del territori i per l'aportació de paisatges significatius o identitaris en l'àmbit territorial. A més, també contempla altres categories de caràcter estratègic en el pla de les infraestructures o el desenvolupament urbà i industrial. Per últim, els sòls de protecció preventiva es defineixen per totes aquelles superfícies classificades com a no urbanitzables pel planejament urbanístic vigent, i que no han estat incloses en la categoria de sòl de protecció especial.

7.2. Valors estètics

7.2.1. Elements configuradors

Són aquells elements del paisatge que juguen un paper important en la composició visual de l'entorn i que defineixen l'estructura dels paisatges de les Comarques Centrals. S'han classificat en elements climàtics, hidrològics, morfològics, agrícoles, forestals i històrics i/o culturals.

Elements climàtics

La climatologia, en tots els seus aspectes, esdevé un factor elemental en el modelatge i la configuració del paisatge, però en la gran diversitat paisatgística de les Comarques Centrals cal destacar dos factors que resulten determinants per estructurar la composició paisatgística global.

El primer element climàtic és la **cota de neu**, ja que la incidència visual de les altes serralades prepirinenques, amb carenes, crestes i cims, vessants encinglerats i contraforts rocosos, cobertes de neu bona part de l'any condiciona i defineix el valor estètic del paisatge d'aquestes unitats. Es tracta d'un fenomen especialment visible a la serralada del Cadí i al Port del Comte, sobretot durant l'època hivernal, constituït per un mantell blanc de neu que cobreix principalment els boscos i prats però que a vegades també arriba als conreus i nuclis de població. Per altra banda, els cims i serres innivats formen part d'alguns dels principals fons escènics de les Comarques Centrals, fet que contribueix al seu reconeixement per part de la població. Paisatgísticament també esdevé clau en el moment del desgel, quan es fan visibles les conseqüències erosives als cims i desnivells més pronunciats, la crecuda de cabals hídrics i la verdor de la vegetació en contrast amb el blanc hivernal. Vegeu l'àrea d'innivació cartografiada al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

El segon element és la **boira** que incideix en especial a la Plana de Vic on és freqüent el fenomen d'inversió tèrmica, tot i que també afecta a altres planes, com al Pla de Bages i a la Conca d'Òdena. Aquest fenomen és producte de condicions atmosfèriques estables, sense intercanvis verticals d'aire als indrets on el relleu afavoreix l'estancament de l'aire. La inversió tèrmica provoca a les contrades més baixes una boira persistent durant el mesos hivernals i un descens de les temperatures mínimes (s'han arribat a assolir els -25°C), és l'anomenada «broma baixa», que pot perllongar-se més de 100 dies a l'any. A causa de la seva situació, la inversió tèrmica ha estat un element configurador del paisatge, especialment pel que fa a la disposició i configuració de la vegetació espontània, ja que dona temperatures elevades a més altitud, i això afavoreix l'aparició de rouredes a zones més baixes que els alzinars, l'aire fred queda enclotat al fons de la plana i forma la boira. És alhora un element que condiciona des d'un punt de vista de la visibilitat com de la seva textura la percepció que tenim de la Plana de Vic, i és considerat

Figura 7.7: Boira al Pla de Bages vista des de Montserrat.

un element identitari de la població de la zona. Vegeu l'àrea de major afectació de la boira cartografiada al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Elements hidrològics

La dinàmica fluvial ha configurat decisivament, a través de la història, gran part dels paisatges de les Comarques Centrals amb el riu Llobregat com a nucli central. Destaquen també els valors estètics dels paisatges associats a les riberes dels rius i rieres, així com de les làmines dels **pantans** de Sau, la Llosa del Cavall, la Baells i Sant Ponç. Vegeu la relació de pantans al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

A les Comarques Centrals els **rius de major entitat** i els seus principals afluents que resulten determinants com a elements configuradors del paisatge són: el Llobregat, amb la Riera Gavarresa, la Riera de Calders, la Riera de Merlès, el Cardener, l'Anoia i el Bastareny; el Ter, amb el Gurri i el Ges, la riera Major i la Ribera Salada; i el Llobregós (tots dos afluents del Segre). Vegeu les àrees dels rius principals al mapa 6.1 de

Figura 7.8: Salt d'aigua a Cambrils, Ribera Salada.

valors estètics configuradors.

També destaquen estèticament aquells indrets puntuals marcats per la bellesa estètica de l'aigua precipitant-se al buit, els **salts d'aigua**. En general, els elements vinculats a l'aigua tenen molta transcendència estètica, i els salts d'aigua són especialment reconeguts pel dinamisme que aporten al seu paisatge associat. En són exemples clars el salt del Molí Codina (Sant Bartomeu del Grau), el salt de Tirabous (Vilanova de Sau), el salt de la Foradada (Santa Maria de Corcó), el salt de l'Abeurador (Tavertet), el salt de la Font de les Tàpies (Calders), el salt del pas de l'Escaell (Castell de l'Areny), el salt del Gorg Coaner (Sant Mateu de Bages), Salt del Molí Bernat (Tavertet), el salt de la Mala Dona (Cabrera d'Anoia), salt del Sallent (Rupit), salt de Sallent (l'Espunyola), salt del Molí (Sant Pere de Torelló), salt del Mir (Santa Maria de Besora), salt del Forat Negre (Vallcebre) i les fonts del Llobregat a Castellar de n'Hug. Vegeu la distribució dels salts d'aigua al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Elements morfològics

Els elements morfològics destaquen per la seva particular força visual intrínseca dins del seu context territorial, i sovint són claus en la configuració del paisatge. Els valors estètics d'aquests elements poden esdevenir molt potents alhora de configurar imaginaris col·lectius de determinades zones o àmbits territorials.

Una de les característiques més remarcables de les Comarques Centrals és la presència de **terrers o badland** que és una forma de relleu de les roques toves argiloses i margoses, caracteritzada per la formació generalitzada de xaragalls i d'interfluvis. En són exemples el Serrat del Portell i el Serrat de Font Joana a la Pana de Vic, a la zona de l'Aiguabarreig del Llobregat i el Cardener al Pla de Bages, les Flandes de la Venta a les Valls de l'Anoia i un sector força gran a la Conca d'Òdena entre Sant Martí de Tous i Castellolí. Vegeu les zones on es localitza aquesta forma de relleu al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

També els **espais d'interès geològic**, recollits a l'Inventari d'espais d'interès geològic (IEIGC) i comentats a l'apartat 7.1, representen l'excepcionalitat estètica que es pot trobar en el paisatge de les Comarques Centrals. Al mapa 6.1 Valors estètics: Elements configuradors s'inclouen els espais d'interès geològic inclosos al document de l'IEIGC. Aquests espais testimonien l'evolució geològica del territori i per tant són configuradors de la imatge visual dels seus paisatges. En aquest sentit, també cal recordar que una part del reconeixement internacional del Geoparc Mundial Unesco de la Catalunya Central es fonamenta en el valor estètic (color, forma, escala) de les formes de relleu que integren el seu patrimoni geològic i miner.

Figura 7.9: Conreus de secà a Pinós.

D'altra banda, els **fons escènics** són les zones amb una més alta exposició visual des de gran part del territori de les Comarques Centrals. Aquests horitzons, gairebé persistents, tenen una importància específica pel que fa a la seva capacitat d'estructurar el paisatge, per la seva influència en la imatge visual i, conseqüentment, per la seva fragilitat enfront les perturbacions que puguin afectar-los. També són elements configuradors del paisatge, generalment muntanyosos, fàcilment identificables per la seva forma singular, i en els quals el seu perfil, visible a quilòmetres de distància, constitueix un referent del paisatge. Vegeu els fons escènics al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Elements agrícoles

Els elements estructurants del paisatge agrícola poden ser de caràcter natural, antròpic o bé el resultat de la interacció entre els dos factors. Les diferents tipologies de cultius són el principal definidor de l'estructura paisatgística i la composició visual resultant, essent possible distingir entre **conreus herbacis**, **fruiters de secà**, **vinyes i horts urbans**. Vegeu la zonificació d'aquests conreus al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Elements forestals

Els elements forestals són clarament un factor configurador de la imatge visual del paisatge en totes les seves variants. La necessitat de destacar aquells elements que tenen més incidència en la configuració estètica del paisatge, fa que prenguin notorietat els prats i pastures, els boscos caducifolis i els boscos de ribera.

A les cotes més altes de les Comarques Centrals l'aprofitament forestal s'ha combinat tradicionalment amb la ramaderia, que té al nord del Port del Comte, el Cadí i les Capçaleres del Llobregat, els **prats i pastures** estivals tradicionals, essent destí de diversos camins ramaders i transhumants. Els canvis cromàtics al llarg de l'any són significatius, ja que durant l'hivern alguns dels prats solen estar coberts de neu, a la primavera ressalten els intensos verds que precedeixen la floració d'algunes de les espècies i durant l'estiu i tardor, en funció de la pluviometria, el verd va perdent intensitat fins a tenir una tonalitat groguenca. Vegeu la zonificació d'aquests espais ramaders al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Entre els **boscos caducifolis** més importants hi destaquen les rouredes, així com les fagedes. Les fagedes que es troben a les Comarques Centrals se situen entre els 1.000 m i els 1.700 m al Moixeró, el Cabrerès, les Guillerries, el Montseny i de manera més excepcional a la Sauva Negra (Moianès) i a Sant Llorenç del Munt. Per altra banda, les rouredes de roure martinenc ocupa extenses àrees al sud dels vessants meridionals del Prepirineu, al Lluçanès i la Plana de Vic. Vegeu la zonificació d'aquesta coberta vegetal al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

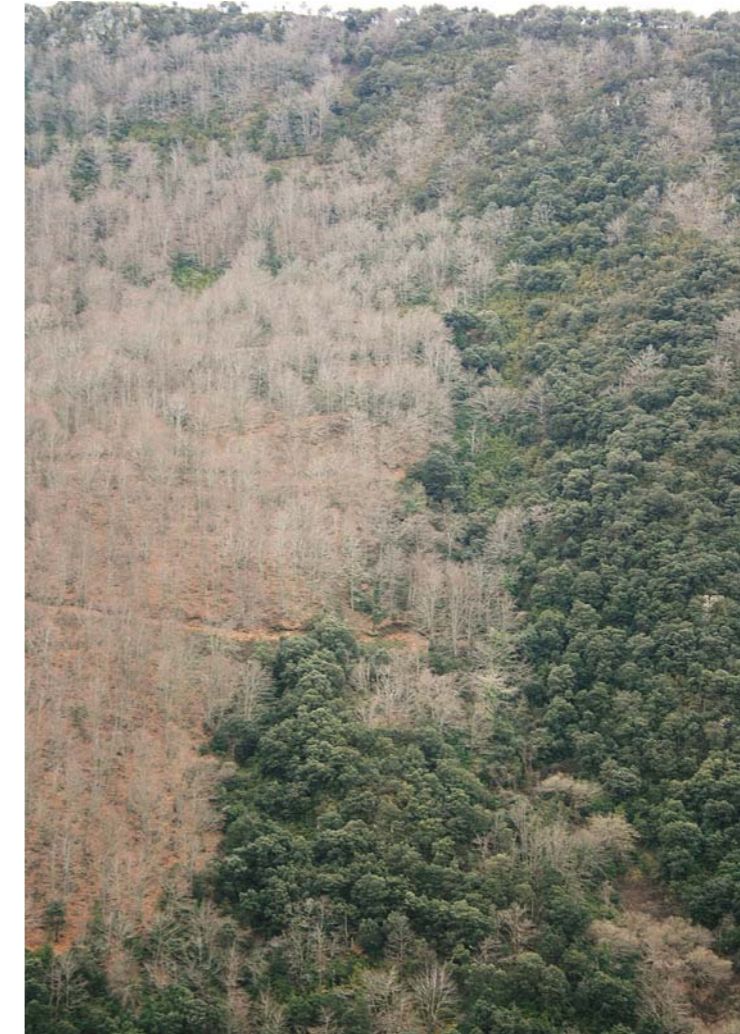

Figura 7.10: Contrast de vegetació perennifòlia i caducifòlia al Montseny.

L'altre formació és el **bosc de ribera** que ressegueix els cursos fluvials aportant un contrast lineal de gran rellevància visual; són especialment densos en aquells rius i rieres que mostren un millor estat ecològic degut a que és una formació natural especialment fràgil davant la pressió antròpica. Vegeu la zonificació d'aquesta coberta vegetal al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Elements històrics i culturals

Els **murs, cabanes i tines de pedra seca** constitueixen per si mateixos un exemple clar de construccions agrícoles tradicionals. Els murs associats a fer feixes, delimitant sobretot els conreus de vinya, o les cabanes de pastor per a usos ramaders en són dos exemples. Per altra banda, entre el Pla de Bages i Sant Llorenç del Munt i l'Obac-El Cairat, hi ha una zona molt singular on hi ha més d'un centenar de tines de pedra seca repartides en diverses valls i serres, en concret a les valls del Flequer, la serra de Puig Gili, el torrent de Santa Creu de Palou, el Farell-Matarrodona, la riera de l'Àlber, les Generes, la riera de Mura-

Sant Esteve i el riu Llobregat, totes elles a la zona de Talamanca, Mura, el Pont de Vilomara i Rocafort. Aquestes construccions són testimoni d'un passat en què la comarca va ser la principal productora de vi a Catalunya.

Les construccions de pedra seca configuren un paisatge estèticament ordenat i molt integrat al seu entorn, ja que són construccions elaborades amb materials propis de la zona, respectant textures i colors. De totes les construccions de pedra seca, destaquen per la seva espectacularitat les barraques i cabanes. Les principals àrees amb barraques i cabanes de pedra seca a les Comarques Centrals són les unitats del Pla de Bages on n'hi ha més de 700 de documentades, el conjunt del Moianès amb més de 850 i Sant Llorenç del Munt i l'Obac - El Cairat amb gairebé 600. Cal esmentar el municipi de Monistrol de Calders per la seva elevada densitat de barraques i cabanes, gairebé 700, sent un dels municipis de Catalunya amb més concentració d'aquestes construccions. Vegeu la zonificació d'aquesta àrea al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Un altre valor històric, amb una càrrega estètica reconeguda, són les **construccions defensives** esteses per tot el territori de les Comarques Centrals. Com a la resta del territori, estan construïdes majoritàriament en zones elevades per motius estratègics, aporten estructuració estètica per la seva arquitectura

Figura 7.12: Vista parcial des del Castell de Cardona.

monumental, visibilitat i, en alguns casos, la configuració paisatgística actual encara és hereva de l'estructuració territorial castellar. Alguns exemples, entre molts d'altres, són el Castell de Boixadors, el Castell de Castellfollit, la Torre de la Manresana i el Castell d'Argençola als Costers de la Segarra. El Castell de Cardona, el de Balsareny i el de Súria a la Conca Salina. El Castell de Tona a la Plana de Vic, el de Besora i el de Montesquiu a l'Alt Ter, el de Claramunt i el d'Orpí a les Valls de l'Anoia, el de Castellar de la Ribera a la Ribera Salada, el de Calders al Moianès, el de Rubió a la Conca d'Òdena, el de Castellvell als Replans del Solsonès i les Torres de Fals al Pla de Bages. Vegeu la distribució d'aquests elements al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

A les Comarques Centrals hi ha tot un conjunt d'**esglésies i ermites**, i d'altres edificis religiosos, que també posseeixen innegables valors estètics, ja sigui pel seu valor arquitectònic, representatiu d'una època determinada, com per la seva localització preeminent en el paisatge. Escampades arreu del territori, en són un bon exemple, entre tantes d'altres, l'església Vella d'Artés, el santuari de la Mare de Déu de Pinós, l'Església i Santuari de Sant Segimon al Montseny, Sant Feliuet de Savassona, el santuari de la Mare de Déu de Bellmunt i el de la Mare de Déu de Cabrera, Sant Joan de Fàbregues, Sant Martí del Brull, Santa Maria de la Tossa, Santa Maria de la Guàrdia, el Santuari de la Mare de Déu de Lurdes, el santuari

Figura 7.11: Diverses zones de les Comarques Centrals són riques en monuments megalítics, com és el cas de Moià.

de la Mare de Déu de la Quar, el santuari de la Mare de Déu dels Munts, el santuari de la Mare de Déu de Queralt, el santuari de Lord, Sant Pere de Màger i Castelladral. Vegeu la distribució d'aquests elements al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Les **colònies industrials** començaren a aparèixer a partir de la segona meitat del segle XIX i es mantingueren plenes de vida (social i productiva) fins a les últimes dècades del segle XX. En el conjunt de Catalunya es construïren rescloses i canals de suport a les antigues fargues, fàbriques i colònies industrials. La majoria d'aquestes colònies eren tèxtils, però també n'hi hagueren de mineres, agrícoles o metal·lúrgiques. Més de la meitat de les colònies de Catalunya van ser construïdes a zones interiors del país, a les conques dels rius Llobregat (Cardener, Calders) o Ter, i especialment a zones com Replans del Berguedà, el Ripollès, Osona, el Berguedà o el Bages. A banda també cal destacar el canal industrial de Manlleu (Plana de Vic) i el canal industrial de Berga (Capçaleres del Llobregat - Replans del Berguedà). Vegeu la distribució d'aquests elements al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Els **ponts emblemàtics** que es conserven a les Comarques Centrals són d'estil romànic i gòtic i posseeixen uns valors històrics notables. Es poden citar per exemple el pont de Vilomara, que dona nom a la població, el pont sobre el Llobregat a Monistrol de Montserrat, el pont de les Periques de Puig-reig, el pont del Remei i el pont de Queralt a Vic, el pont Nou i el pont Vell de Manresa, les restes del pont del Diable a Cardona, o el pont Vell de Roda de Ter, d'origen romà. Vegeu la distribució d'aquests elements al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Els **accessos i passeigs arbrats** als nuclis urbans i les plantacions d'alineament tenen un cert reconeixement estètic (a banda d'històric i social), després de patir un important retrocés en les últimes dècades provocat per l'eixamplament dels accessos a les poblacions. Diversos nuclis urbans han conservat les fileres arbrades o plantacions d'alineament que històricament emmarcaven les seves entrades i han esdevingut un tret distintiu d'alguns municipis. Les fileres arbrades, dins i fora dels nuclis poblacionals, han acompanyat al llarg dels segles les infraestructures i camins que travessen les Comarques Centrals, fins a constituir-ne un element configurador, esdevenint veritables artèries verdes que emmarquen paisatges, en subratllen els punts d'interès i defineixen les entrades als nuclis urbans. A les Comarques Centrals es troben nombrosos exemples de pobles que conserven les seves entrades i avingudes arbrades, com Igualada, Manresa, Seva, Tona, Vic, Berga, Solsona, Navàs, Prats de Lluçanès, Sant Boi de Lluçanès, Sallent, Piera, Folgueroles, l'Estany, Sant Julià de Vilatorrada, Sant Martí de Tous, Olost, Moià, Navarres, Perafita i Vilanova del Camí. Vegeu la distribució d'aquests elements al mapa 6.1 de valors estètics configuradors.

Figura 7.13: Característic carrer de Pinell del Solsonès.

7.2.2. Patrons

Els patrons s'entenen com la combinació d'elements en estructures complexes identificables i que es repeteixen al llarg del territori. A les Comarques Centrals s'han identificat tipus de patrons: agroforestals, de plana i vall, de contrast, i d'assentaments urbans.

Patrons agroforestals

El seu caràcter de patró amb valor estètic es deu bàsicament a la seva particular morfologia del relleu, que fa que el paisatge es caracteritzi per una alternança de cultius i fragments forestals. En aquest sentit a les àrees de caràcter més agrari com la Plana de Vic, el Pla de Bages i la Conca d'Òdena, hi és rellevant el patró paisatgístic que conformen les **trames viàries capil·lars d'arrel històrica**, ja que articulen uns paisatges tradicionals d'alta connectivitat humana que permeten la gènesi de molts nuclis de població de petita dimensió arreu del territori. Vegeu la localització d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

Per altra banda l'**àrea amb abundància de cases pairals**, es pot definir com un patró d'assentament basat en aquesta abundància sobretot en zones on el poblament és dispers i no concentrat en nuclis. En

són exemples, algunes àrees dels paisatges dels Replans del Solsonès, Replans del Berguedà, Lluçanès i Montseny. Vegeu l'àrea d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

Patrons de plana i vall

Aquest patró ve definit per una sèrie de planes i valls, que destaquen per la seva imatge visual i per la disposició dels diferents elements que la conformen, ja siguin físics o humans. La orografia de les **valls tancades** com la Vall de la riera de la Foradada o les Valls del Bastareny i el Llobregat, entre Baga i la

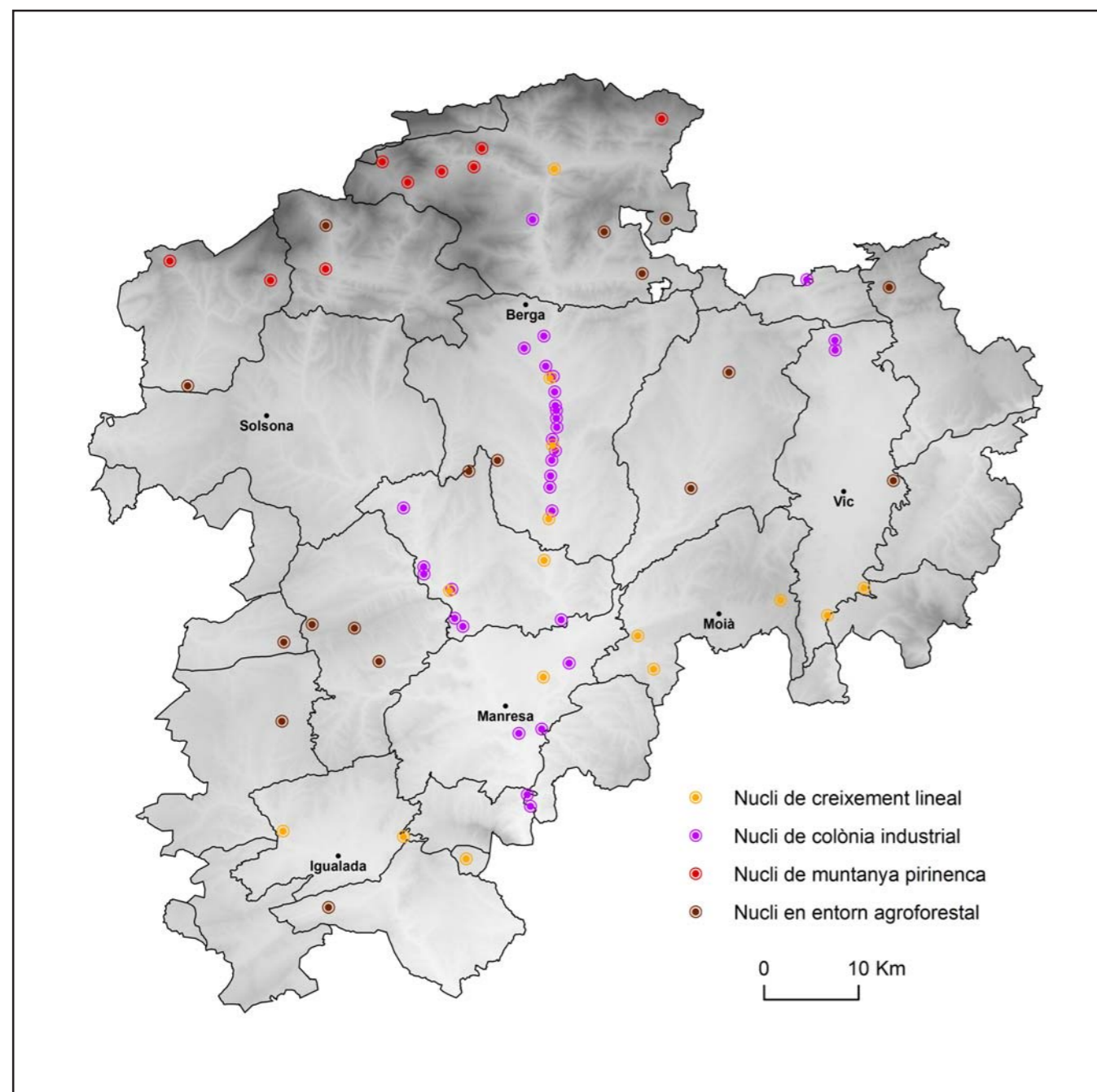

Figura 7.14: Mapa de distribució dels patrons d'assentament de les Comarques Centrals.

Pobla de Lillet, ha condicionat el poblament ha organitzar-se en una successió lineal de nuclis al llarg del riu, i a equilibrar la importància dels recursos agraris i els ramaders, amb poc espai al fons de vall. Vegeu la distribució d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

També trobem la zona d'**altiplà**, on l'elevació del terreny presenta una superfície més o menys plana, generalment limitada per vessants rostos com és el cas de l'Altiplà de Moia, l'Altiplà de Calaf, l'Altiplà de Prats de Lluçanès o els Rasos de Peguera. Vegeu la distribució d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

Finalment, destaquen els patrons paisatgístics de les **zones engorjades** que configuren els cursos fluvials de la Ribera Salada, de l'Aigua de Valls, de l'Aigua d'Ora, del curs alt del Llobregat, del curs alt de la riera de Merlès, del torrent de les Fonts, del sector meridional del Cabrerès-Puigsacalm i del curs montserratí del Llobregat. Vegeu la distribució d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

Patrons de contrast

Engloben aquell conjunt de peces del mosaic paisatgístic el valor de les quals resideix en la diferència percebuda, ja sigui pel cromatisme, per la dimensió o per la textura, que existeix entre les diferents parts que la componen.

El patró de **cingle i vegetació**, propi dels indrets més accidentats. Exemples destacats serien, la rodalia de la serra de Queralt, la zona circumdant de Montserrat, la banda sud de la Conca d'Òdena i la banda oest de la Plana de Vic, i a més, la rodalia de Sant Llorenç de Morunys, el Moixeró, el peu del Pedraforca, Sant Llorenç del Munt i l'Obac i la banda nord de les Guillerries. Vegeu la distribució d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

Un altre patró similar és el de **terrer i vegetació** on hi destaquen els turons testimoni de la Conca d'Òdena, de la Plana de Vic i de Sant Vicenç de Castellet, així com la zona de les Flandes a Piera. Vegeu la distribució d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

També cal ressaltar el contrast entre **el bosc caducifoli i el perennifoli**, que es produeix principalment en sectors dels Replans del Solsonès, Vall de Lord, Capçaleres del Llobregat, Lluçanès, Alt Ter, Cabrerès-Puigsacalm, Guillerries i Moianès. Vegeu la distribució d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

Per últim, destaca el patró de contrast entre **bosc i prat de muntanya**, característic dels espais més muntanyosos on el fred, l'exposició als vents i l'ús ramader pel pasturatge permeten el manteniment d'aquest patró tradicional d'algunes àrees de les Capçaleres del Llobregat, Cadí, Port del Comte-Vall de Lord i Montseny. Vegeu la distribució d'aquest patró al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

Figura 7.15: Els Prats de Rei, nucli d'assentament agroforestal

Figura 7.17: La colònia Burés com a exemple d'aquest patró d'assentament.

Figura 7.16: Castellar de n'Hug, patró d'assentament de muntanya pirinenca

Figura 7.18: Guardiola de Berguedà, patró d'assentament en creixement lineal.

Patrons d'assentaments urbans

Entres els sistemes d'assentaments urbans de les Comarques Centrals es distingeixen quatre tipus de patrons. Aquests tipus es distingeixen per la ubicació, la seqüència evolutiva i la naturalesa dels elements amb valor històric identitari. Vegeu la distribució d'aquest patrons al mapa 6.2 de patrons amb valor estètic.

Els **nuclis de creixement lineal** constitueixen un patró que predomina força en les Comarques Centrals pel fet de ser històricament un àmbit territorial de pas. Els nuclis s'ubiquen al corredor del Llobregat i primer s'alineen vora el riu i més tard vora les vies de comunicació que unien Barcelona amb els Pirineus. Formen part d'aquest grup, per exemple, els nuclis dels Hostalets de Balenyà, Balsareny, Castellolí, el Bruc, Navàs, Guardiola de Berguedà, Collsuspina, Seva, Sant Fruitós de Bages, Calders i Jorba, han crescut tot seguint una via de comunicació i per altra banda, Monistrol de Calders, Puig-reig, Gironella i Súria.

Els **nuclis en entorn agroforestal** s'ubiquen generalment en zones on predominen les masies i es caracteritzen per ser petits nuclis compactes envoltats d'espais agroforestals. En aquest grup s'inclouen, per exemple, els nuclis de la Coma, Castell de l'Areny, Sant Jaume de Frontanyà, Borredà, Viver i Serrateix, Oristà, Vidrà, La Molsosa, Can Bou, Prades, Fonollosa, Castellar de la Ribera, Folgueroles, Perafità, els Prats de rei i Castelltallat.

Els **nuclis de muntanya pirinenca** es troben en una cota que voreja o sobrepassa els 1.000 metres d'alçada. Aquests nuclis se situen al mig del vessant, el conjunt edificatori conforma un nucli compacte amb carrers irregulars, entre els diferents volums destaca l'església i els paraments verticals de les edificacions són de pedra. Aquest grup el formen, entre altres, els nuclis de Castellar de n'Hug, Gósol, Saldes, Gisclareny, Cambrils (Odèn), Sant Llorenç de Morunys, Maçaners, l'Espà i Canalda.

Els **nucli de colònia industrial** estan constituïts per un conjunt d'equipaments i d'edificis creats amb l'objectiu de proporcionar mà d'obra i suport logístic a una activitat industrial. Tradicionalment estaven separats dels nuclis de població, amb habitatges pels treballadors i propietaris i altres serveis com escola, botigues, teatre o església. Segons sigui l'activitat productiva aquests establiments també s'anomenen colònia tèxtil o colònia minera. Entre les primeres destaquen l'Ametlla de Merola (Puig-reig), la colònia de Cal Rosal (Berga, Avià i Olvan), Viladomiu (Gironella) i la colònia de Borgonyà a Sant Vicenç (Torelló). Dins de les segones s'inclouen, entre altres, la de La Botjosa (Sallent), Vilafruns (Balsareny), la colònia de les mines a Cardona. La tipologia de les colònies mineres la marca l'empresa constructora que determina l'ordenació del conjunt i els volums. En el cas de Sallent, per exemple, les cases unifamiliars dels obrers s'alineen formant carrers llargs, són d'una sola planta i de mides reduïdes. L'activitat extractiva minera també condiciona els nuclis de Fígols i Vallcebre. Finalment, altres nuclis de colònia són els de la

Farga de Bebié, la Mambra d'Orís, la colònia Monegal, Cal Metre, Cal Bassacs, del Guixaró, Cal Prat, Cal Casas, Cal Pons, Cal Marçal, Cal Vidal, Cal Riera, d'Aramburu, del Palà, d'Antiu, Can Cortès, la colònia Galobard, dels Comtals, del Burés, del Borràs, de Sant Corneli, de Santa Maria i els de la colònia agrícola de Graugés.

7.2.3. Singularitats

Les singularitats són enteses com aquells elements del territori que són peculiars, únics i que només es troben a l'àmbit de les Comarques Centrals.

Figura 7.19: Cingleres verticals sobre el pantà de Sau.

Fons escènics

Els **fons escènics** emblemàtics són en si mateixos una singularitat paisatgística indestruïble dels paisatges de panoràmiques obertes, on el teló de fons que els emmarca manté un perfil clarament identificable i singular per la població que resideix a la plana. Aquests són el Port del Comte, el Pedraforca, Penyes altes del Moixeró, Serra de Busa, Serra de Queralt, la Quar, el Collsacabra, la Tossa de Montbui, la Serra de Bellmunt, Sant Llorenç del Munt, el Matagalls, el Montseny i Montserrat. Vegeu la distribució d'aquest elements al mapa 6.3 de singularitats amb valor estètic.

El cas de Montserrat, tant per la silueta inconfusible com per la situació central a terres catalanes, és el fons escènic emblemàtic més destacat. En aquest sentit, convé subratllar, que és un element identificable des de bona part dels cims de Catalunya. En conseqüència, aquest caràcter omnipresent i la singularitat geològica, li atorguen un elevat valor estètic.

Imatge visual de les planes

A les Comarques Centrals hi ha tres unitats de paisatge que presenten un relleu de caràcter planer en la major part de la seva superfície en combinació amb un predomini dels usos agrícoles o agroforestals que, en conjunt, conformen una imatge visual singular.

Figura 7.20: El mas fou la forma tradicional d'ocupació del

Són la Plana de Vic, la Conca d'Òdena i el Pla de Bages. En el seu interior, el paisatge agrícola i ramader predomina per sobre d'altres usos sobretot a la Plana de Vic. De la mateixa manera, hi han altres elements que aporten singularitat a la imatge visual d'aquestes planes com poden ser els badlands o terrers o fins i tot la boira. Vegeu l'àrea d'aquestes planes al mapa 6.3 de singularitats amb valor estètic.

Estructura geomorfològica

La morfologia del territori és una referència paisatgística que dona caràcter i coherència al sistema d'espais lliures, d'assentaments i d'infraestructures i, en conseqüència, s'ha de prendre com a referència primigènia en l'estructuració del paisatge. En alguns casos la morfologia estructural del paisatge esdevé una singularitat rellevant, com passa amb els **cingles** de Tavertet, els Cingles de la serra de Busa i el Lord i els **turons** de la plana ausetana entre d'altres. Cal destacar els turons de la plana ausetana. Aquest espai agrupa quatre petits turons representatius dels relleus eocènics de la plana de Vic: el Turó del Castell de Tona, el de Torrellebreta, el de Mont-rodon i el de Gurb. Aquests turons testimonien i constitueixen formacions geològiques singulars que identifiquen la conca d'erosió de la plana de Vic (excavada pels rius Ter i

Figura 7.21: El Parc de l'Agulla de Manresa, alimentat per la sèquia de Manresa, amb el massís de Montserrat de fons.

Congost). Els turons de la plana de Vic, molt fàcilment identificables, reuneixen a part dels indubtables valors geològics i biològics un gran interès paisatgístic en el conjunt de les conques centrals catalanes. Són un testimoni de la història geològica de la plana de Vic i del paisatge primitiu. Vegeu les àrees d'aquests elements al mapa 6.3 de singularitats amb valor estètic.

A les Comarques Centrals són abundants també les singularitats geomorfològiques puntuals, com la **muntanya** de sal de Cardona, el Montcau, Montserrat, el Pedraforca, els Serrats i costes de Torelló i les Fonts del Llobregat. L'objectiu de posar de rellevància aquestes singularitats es deu a la pervivència de la identitat local i al poder d'atracció d'aquests espais, de cara a un desenvolupament territorial vinculat amb els valors paisatgístics inherents al territori. Vegeu les àrees d'aquests elements al mapa 6.3 de singularitats amb valor estètic.

Figura 7.22: Paisatge harmònic de ruralitat agroforestal, la Llacuna.

Elements agroforestals singulars

Igual que amb els paisatges amb estructures geomorfològiques singulars, també hi ha paisatges agroforestals que formen conjunts amb gran entitat i valor estètic. En aquests espais hi destaquen elements puntuals que es poden considerar singulars i que contribueixen al valor estètic global dels paisatges agroforestals. Es tracta dels elements següents (vegeu la localització d'aquests elements al mapa 6.3 de singularitats amb valor estètic):

- **Sèquia de Manresa.** Aquest element és un canal medieval que es va construir al segle XIV per a portar l'aigua del riu Llobregat des de Balsareny fins a Manresa. En un moment de forta sequera, es va idear amb l'objectiu de crear una àmplia extensió d'horta. En el seu llarg trajecte, la Sèquia travessa el pla de Bages i passa per boscos, camps de secà i de regadiu, entre d'altres.
- **Estany de Graugés** Conjunt format per un estany (7ha) i tres basses, construït a finals del segle XIX (1887) i destinat a regar la colònia agrícola de Graugés (1887-1980). Les diferents làmines d'aigua, conjuntament amb els reflexos del bosc de ribera, ofereixen imatges de gran bellesa.
- **Àrea amb abundància de viviers forestals.** Els paisatges de les Guilleries i el Montseny estan caracteritzats per la presència de nombrosos viviers forestals. L'ordre i linealitat de les plantacions, majoritàriament d'espècies de coníferes fan que aquesta zona sigui visualment diferent a les masses forestals que han seguit un procés de successió vegetal habitual. A dins d'aquesta àrea destaquen especialment les plantacions d'avets properes a Espinelves.
- **Bosc del Gresolet** Aquesta massa de vegetació natural, situada a prop de Gisclareny, constitueix un mosaic de comunitats vegetals on destaquen el pi roig i el faig. Aquestes formacions estan distribuïdes irregularment com a resultat de l'acció de diferents factors ambientals (humitat, exposició solar, l'altitud, tipus de sòl) i dinàmics (explotació humana o processos geomorfològics), i que ocasionen pendents pronunciats, pedregars inestables amb la consegüent erosió de la zona. Tots aquests factors fan que sigui un espai estèticament singular, tant pel seu cromatisme com per la forma.
- **Tines de les valls del Montcau.** Entre Talamanca, Mura, el Pont de Vilomara i Rocafort encara es conserva una àrea amb presència de tines enmig de les vinyes originàries del segle XVI i XVII que és única a Catalunya. Aquestes es trobaven a la zona on es cultivaven les vinyes i tenien la funció d'estalviar al pagès el feixuc transport del raïm per corriols de muntanya fins a la masia. Es tracta de dipòsits generalment cilíndrics, construïts amb pedra i morter de calc i folrats de dins amb cairons o rajoles vidriades. Les tines es van construir aprofitant el pendent del terreny, i permetien que el raïm fos descarregat per dalt i trepitjat damunt un brescat de fusta per baixar a través d'un forat a la pedra que feia d'aixeta a dins la barraca. Aquest conjunt està format per més

d'un centenar de construccions que en molts casos s'entreveuen entremig de la vegetació que ha anat colonitzant els antics conreus de vinya.

Nuclis singulars

En el context de les Comarques Centrals destaquen molts nuclis singulars que esdevenen fites paisatgístiques i elements clau en la configuració dels seus fons escènics; els quals resten al marge dels patrons d'assentament definits a l'apartat 7.2.2. Patrons. La singularitat d'aquests altres nuclis de fesomia singular recau en la seva morfologia, l'estructura del casc urbà i la integració amb el seu entorn circumdant, tant agrari com forestal. Destaquen els nuclis de Bagà, Capellades, l'Estany, la Pobla de Lillet, Mura, Cardona, Calders, Sant Llorenç de Morunys, Viladrau, Rupit, Tavertet, Gósol, Castellar de n'Hug, Bellprat, Espinelves, Sant Julià de Cerdanyola, Tavèrnoles, Sant Jaume de Frontanyà i Vidrà. Vegeu la localització d'aquests nuclis al mapa 6.3 de singularitats amb valor estètic.

Per altra banda, també destaquen altres nuclis que conformarien un diferent grup «singular» atenent a la seva major dimensió i, especialment, per la vàlua o distinció dels seus cascs antics. Serien doncs, Calaf, Berga, Igualada, Manlleu, Manresa, Santpedor, Sallent, Solsona, Tona, Moià, Vic i Torelló.

Figura 7.23: Contrast d'estils arquitectònics a Avinyó. Lluçanès.

73.1. Elements

Restes arqueològiques

Les restes de **les primeres societats de caçadors i recol·lectors** així com de les comunitats agrícoles constitueixen les evidències més antigues dels efectes del paisatge sobre les persones. A més a més, en el cas dels dòlmens que puntegen el territori de la conca mitjana del Llobregat, per les característiques arquitectòniques constitueixen un grup cultural particular anomenat Solsonià. En conseqüència, aquests elements i els respectius escenaris tenen un gran valor històric. Les restes més importants són el jaciment de l'Abric Romaní (Capellades), la balma del Cingle Vermell (Vilanova de Sau), així com els dòlmens de la Torre del Moro (Llanera), del Collet de les Forques (l'Espunyola), de Santa Magdalena (Moià), del Puigrodó (Moià), del Pla del Boix (el Brull) i de Sant Jordi de Puigseslloses (Folgueroles).

Les grans transformacions del territori s'inicien amb l'aparició dels primers **paisatges urbans ibèrics i romans** i amb la posterior polarització d'alguns d'aquests assentaments com a centres gestors fins a esdevenir ciutats. Les preexistències d'aquests períodes i els respectius escenaris, per la seva condició de document, tenen un elevat valor històric. Alguns dels assentaments ibèrics destacats són Prats de Rei (*Sikarra*), el Turó del Montgròs (el Brull), el Casalot de Puigcastellet (Folgueroles), l'Esquerda (les Masies de Roda) i el Cogulló (Sallent). En època romana sobresurten les ciutats de Vic (*Ausa*) i la dels Prats de Rei (*Municipium Sigarrensensis*) però, també, les vil·les de Matacans (Artés), la de Sant Bartomeu

7.3. Valors històrics

Els valors històrics s'associa als escenaris que són un document pels elements que el conformen o un testimoni pel fet que hi varen succeir. A les Comarques Centrals aquests escenaris són diversos i de gran valor perquè els elements arqueològics, arquitectònics que es conserven i els esdeveniments històrics que es coneixen són abundants, variats i claus. La distribució geogràfica d'aquests elements també ajuda a explicar els fets i les dinàmiques de transformació que s'han succeït fins a configurar el paisatge actual.

Els elements són restes arqueològiques, esglésies, castells, torres, ponts, molins. Ara bé, també hi ha conjunts i recintes com els que formen les colònies industrials o les trames urbanes amb torres d'estiueig. La concentració d'un mateix tipus d'element permet distingir àrees amb una major densitat de masies, d'una major densitat d'estructures de pedra seca o bé d'una significativa densitat de camins locals. Finalment, es distingeixen els camins històrics.

Els elements i les àrees identificades es troben cartografiats al mapa 7. Valors històrics. Ara bé, cal tenir present que molts d'aquests elements es poden trobar igualment representats en altres mapes de valors paisatgístics de les Comarques Centrals pel fet que un mateix element o àrea poden tenir associats altres valors.

Figura 7.24: Església de Santa Maria de Lluçà, al Lluçanès.

Figura 7.25: Església de Santa Margarida de Montbui, Conca d'Òdena.

(Navarres), la de Sant Amanç de Viladés (Rajadell), la de Boades (Castellgalí), la de l'Espelt (Òdena), la dels Trulls (Viver) i la de Sant Pau de Pinós (Merlès).

Esglésies i ermites

Uns altres dels elements essencials són els antics edificis religiosos perquè han contribuït, en molts casos, a configurar el paisatge urbà de molts pobles i ciutats actuals. Aquest paisatge és el resultat de la capacitat d'aquestes edificacions de crear al llarg del temps vincles religiosos i econòmics i de retruc vida comunitària. Aquests efectes estructuradors sobre el paisatge confereix a aquests elements i als escenaris on s'ubiquen un clar valor històric.

Entre les esglésies d'aquest àmbit territorial destaca Sant Vicenç de Cardona per ser una de les obres arquitectòniques romàniques més perfectes i complexes d'Europa. Aquesta qualitat li confereix un elevat valor històric. Altres esglésies amb valor són, per exemple, la de Sant Benet de Bages (Sant Fruitós de Bages), la de Sant Pere d'Or (Santpedor), la de Sant Sebastià del castell de Sallent (Sallent), la de Sant Pere de Castellfollit del Boix (Castellfollit del Boix), Sant Mateu de Bages (Sant Mateu de Bages), la de Santa Maria de Matadars (El Pont de Vilomara i Rocafort), la de Santa Maria de Manresa (Manresa), la de Santa Maria de Lluçà (Lluçà), la de Sant Cugat del Racó (Navàs), la de Santa Maria de Sorba (Montmajor), la de Sant Pere de Casserres (Casserres), la de Sant Andreu de Sagàs (Sagàs), la de Santa Maria de Serrateix (Viver i Serrateix), la de Sant Vicenç d'Obiols (Avià), la de Sant Andreu de Cal Pallot (Puig-reig), la de Sant Quirze de Pedret (Cercs), la de Sant Pere de Graudescales (Navès), la de Santa Maria de Montbui (Igualada), la de Santa Maria de Talamanca (Talamanca), la de Sant Vicenç de Malla (Malla), la de Sant Feliu de Savassona (Tavèrnoles), la de Sant Jaume de Frontanyà (Sant Jaume de Frontanyà), la de Santa Maria de Queralt (Berga), la de Sant Pere de Vic (Vic), el santuari de Bellmunt (Sant Pere de Torelló), el santuari del Munt (Sant Agustí de Lluçanès), el santuari de la Mare de Déu del Remei (Solsona)

o el monestir de Santa Maria de l'Estany (L'Estany). Vegeu la relació d'elements i l'àrea de distribució al mapa 7 de valors històrics.

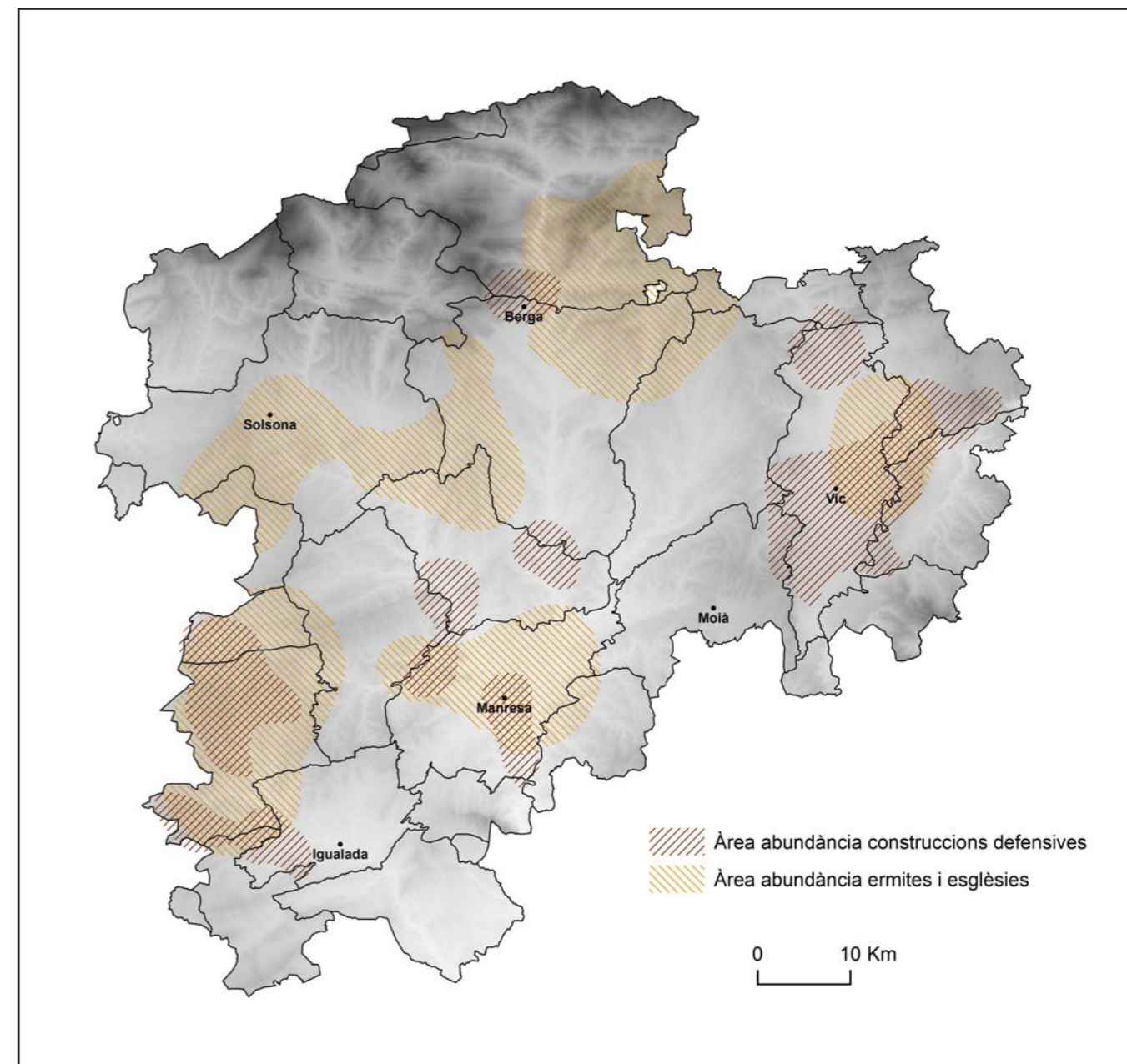

Figura 7.26: Mapa de distribució de les àrees amb abundància.

Figura 7.27: La torre de la Manresana i el Castell de Boixadors, ambdós als Costers de la Segarra.

Construccions defensives

En el passat, conjuntament amb les edificacions religioses, aquests elements han exercit un important funció estructuradora del territori. A més a més, aquest paper s'accentua per la seva condició de fita pel fet d'ubicar-se en llocs prominents. En conseqüència, els vincles creats en el passat i la presència notable en els escenaris urbans i rurals fan que el paisatge no s'entengui sense aquests elements, per la qual cosa, se'ls associa un alt valor històric.

El castell de Cardona és un dels exemples més paradigmàtics d'aquest àmbit territorial. Altres castells destacats són, entre d'altres, el de Callús (Callús), el de Coaner (Sant Mateu de Bages), el de Boixadors (Sant Pere Sallavinera), el de Sallent (Sallent), el d'Ardèvol (Pinós), el de Besora (Navès), el de la Roqueta (Sant Martí de Tous), el de Queralt (Bellprat), el de Clariana (Clariana del Cardener), el de Calaf (Calaf), el de Claramunt (La Pobla de Claramunt), el de Balsareny (Balsareny), el de Rajadell (Rajadell), el de Montesquiu (Montesquiu), el de Riner (Riner), el de Súria (Súria), el de Talamanca (Talamanca), el de Merola (Puig-reig), la torre Manresana (els Prats de Rei), la torre d'en Morgades (Folgueroles) o la torre de Fals (Fonollosa). Vegeu la relació d'elements i l'àrea de distribució al mapa 7 de valors històrics.

Ponts

Els llocs on existeix un pont, per a facilitar el pas d'una depressió o d'un obstacle, exerceixen una gran funció estructuradora sobre els elements del territori; fins al punt, per exemple, de condicionar la xarxa de

camins o de justificar el creixement d'un assentament urbà. Així doncs, aquests elements i els respectius escenaris tenen un valor històric.

Alguns dels ponts destacats són, per exemple, el pont de Vilomara (Vilomara), el pont de les Periques (Puig-reig), el pont del Mèder (Vic), el pont Nou (Manresa), el pont Vell (Navarcles), el pont del Diable (Cardona), el pont Vell (Roda de Ter), el pont de Querol (Castellar de la Ribera), el pont de Golorons (Clariana del Cardener) o el pont de Canet (Clariana del Cardener). Vegeu la relació d'elements al mapa 7 de valors històrics.

Molins

Els molins hidràulics són el testimoni d'un estadi tecnològic sobre el qual es fonamenta el creixement i el desenvolupament econòmic amb anterioritat a la màquina de vapor. Un estadi que perdura en el temps uns 800 anys i que, en algun cas, esdevé l'embrió de les fàbriques de riu del segle XIX. La importància econòmica d'aquest element li atorgà en el passat una funció estructuradora del territori i per extensió, en l'actualitat, un valor històric.

Alguns d'aquests establiments més destacats són el molí de Bojons (Sant Sadurn D'Osona), el Molí del Mig (Mura), el molí de la Llavina (Centelles), els molins i la serradora de la vall d'Ora (Navès) o els molins de la Costa i de la Vila (Capellades). Vegeu la relació d'elements al mapa 7 de valors històrics.

Figura 7.28: Antigues xemeneies a Sallent, Conca Salina.

Figura 7.29: Colònia de Borgonyà, a Sant Vicenç de Torelló, Plana de Vic; amb el serrat Alt de fons, contrafort de la serra de Bellmunt.

Accessos i passeigs arbrats

Durant el segle XIX en endavant es fomenta la **plantació d'arbres a banda i banda de les carreteres**. Les plantacions que perviuen constitueixen un testimoni d'una època en la qual un dels serveis de les carreteres era la de proporcionar ombra. És per això que les restes d'aquestes plantacions i l'escenari o s'ubiquen tenen un valor històric. Un dels accessos més destacats és el de l'Estany (C-59) pel grau de conservació de les fileres d'arbres. Altres casos, amb restes d'antigues fileres, són el de Sant Martí de Tous (C-241C), el d'Hostalet de Pierola (Carrer d'Isidre Vallès), el de Perafita (BP-4653), Sant Boi de Lluçanès (BV-4608) i el d'Olost (BV-4405). Vegeu la relació d'elements al mapa 7 de valors històrics.

En relació amb el paisatge urbà, durant el segle XIX, amb la intenció de millorar les condicions higièniques i saludables de les ciutats es construeixen grans **avingudes arbrades**. A les Comarques Centrals hi ha alguns exemples d'aquest primer urbanisme que transforma la fisonomia medieval de les ciutats. Aquests exemples tenen un valor històric. Entre els passejos arbrats cal mencionar els de Sant Antoni Maria Claret i de Vall Fred de Solsona, el de la Indústria de Berga, el de Pep Ventura de Vic, el de Pere III de Manresa o el de Mossèn Jacint Verdaguer d'Igualada. Vegeu la relació d'elements al mapa 7 de valors històrics

7.3.2. Conjunts o recintes

Colònies industrials, mineres i agrícoles

La concentració més gran de **colònies industrials i de fàbriques de riu**, que caracteritzen el paisatge industrial de Catalunya a final del segle XIX i principi del XX, es troba en aquest àmbit territorial. Aquests establiments constitueixen un exemple singular d'implantació industrial, urbanística i arquitectònica i a l'època jugaren un important paper estructurador del territori. Conseqüentment, aquests conjunts tenen un inqüestionable valor històric.

A la conca del Llobregat (Cardener, Calders) els edificis industrials amb valor són les següents: Cal Rosal, Ametlla de Casserres, Viladomiu Vell, Viladomiu Nou, Guixaró, Cal Prat, Cal Pons, Cal Marçal, Cal Vidal, Cal Riera, Ametlla de Merola, Soldevila, La Plana, Cal Metre, Cal Bassacs, Cal Casas, Cal Forcada, La Rabeia. A la conca del Ter són les següents: Can Trinxet, la Fraga Lacambra, Can Gallifa, Rusinyol, Malars, Ripollès, Can Blanc, Can Tarrés, la Mambra, la Farga de Bebié, Vila-seca, Can Ribà o el Docet. A més a més, destaquen, també, les **colònies mineres** de la Consolació (Cercs), Sant Corneli (Cercs) i Sant Josep (Cercs); així com, les colònies de la Conca Salina de la Botjosa (Sallent), Vilafruns (Balsareny), Manuela (Cardona) i Aramburu (Cardona). Vegeu la relació d'elements al mapa 7 de valors històrics.

Figura 7.30: Accés arbrat al municipi de l'Estany, al Moianès.

Figura 7.31: Aprofitament forestal als peus del Santuari de Lurda, Prats de Lluçanès, Lluçanès.

En estreta relació amb la colònia industrial de Cal Rosal es va construir la **colònia agrícola** de Graugés (Avià) que va ser la primera del país i, ara, capdavantera amb en els sistemes d'exploració de la terra i en l'ús de l'energia elèctrica per a facilitar els treballs agrícoles.

Colònies i torres d'estiueig

Un altre element destacat són les colònies i les torres d'estiueig que es construeixen, entre la segona meitat del segle XIX i la primera meitat del XX, per exemple a Tona, Viladrau, Torelló, Santa Maria de Corcó, Moià, Santa Maria d'Oló, Prats de Lluçanès, Olost, Sant Julià de Vilatorrada, Taradell, Centelles, Aiguafreda o Sant Martí de Centelles. Les noves extensions urbanes i l'arribada dels estiuejants comporta una transformació de la fisonomia d'aquests assentaments urbans amb la introducció d'una arquitectura culte i amb la construcció d'equipaments (banyers, hotels, escoles). Per consegüent, aquests conjunts relacionats amb el fenomen del primer estiueig tenen un valor històric.

Així, per exemple, a Tona destaquen el banyer Ullastres i Copropietaris (1876), el banyer Codina (1913), les torres Adelaida, Matilde i Teresa Llussà (1918), la torre Simón (1918), l'escola Caterina Figueras (1927-1929), l'hotel Prudenci (1933) i l'edifici del carrer Major, 13. A Viladrau l'hotel Bofill (1898). A Torelló les torres del carrer Balmes i les restes del banyer de la Font Santa. A Moià el conjunt de tres cases modernistes de Can Viñas i el conjunt de 6 cases de la colònia d'estiueig Vilardell. A Taradell la torre Can Pallàs, la Villa Maria i les torres del carrer de la Vila. A Sant Martí de Centelles les torres del barri Ollér (1910).

7.3.3. Àmbits especials

Àrea amb abundància de cases pairals

Les masies i les cases de mas són construccions aïllades amb una arrelada presència als llocs on s'ubiquen que es materialitza amb una profunda transformació de l'entorn. La fisonomia de la vegetació natural i de la modelació agrària que caracteritza aquests escenaris no s'entén sense la presència d'aquests elements. Una presència important perquè són elements ubicats de manera precisa d'acord amb la topografia i les vistes. Aquestes particularitats confereixen a aquestes edificacions i als escenaris associats un gran valor històric.

L'àrea on predominen aquestes construccions aïllades són, per una part, l'àrea del Pla de Bages i la Conca d'Òdena, excepte les rodalies d'Igualada, acompanyada de les unitats de Montserrat, Sant Llorenç del Munt i l'Obac-El Cairat i el sud de Rubió-Castellat-Pinós. Així com tota la zona central de l'àmbit, començant pel Cabrerès-Puigsacalm, passant per l'àrea netament agrícola de la Plana de Vic, i des del Lluçanès, nord del Moianès, Replans del Berguedà i Replans del Solsonès, fins el sud de la Ribera Salada. Vegeu els límits de l'àrea al mapa 7 de valors històrics.

Figura 7.32: Grup de tines de pedra seca situat a les valls del Montcau.

Àrea amb abundància de murs de pedra seca

Els murs de pedra seca, les barraques i altres construccions de pedra seca tenen un valor històric perquè constitueixen elements configuradors d'uns paisatges agraris anteriors a l'actual model productiu altament mecanitzat i industrialitzat.

A les Comarques Centrals, aquesta tipologia constructiva es concentra a la meitat meridional de l'àmbit i més concretament en dues zones ben definides. Una a les Valls de l'Anoia que s'estén al nord, sud i oest de Capellades. I una de més central i extensa que avarca des de l'àrea de contacte entre el Pla de Bages, Sant Llorenç del Munt, el Moianès i el Lluçanès; la part més al sud dels Replans del Berguedà, banda i banda de la serra de Castelltallat i la major part de la Conca Salina. Vegeu els límits de l'àrea al mapa 7 de valors històrics.

Àrea de tines de les valls del Montcau

Dins l'àrea que comprèn les valls de les rieres del Flequer i de Mura hi ha un conjunt únic de tines construïdes al segle XIX per a facilitar i millorar els processos de vinificació. Avui, però, aquests elements estan descontextualitzats pel fet que els antics escenaris de vessants enfaixats i coberts de vinya s'han transformat en boscos majoritàriament de pi blanc. Tot i això, constitueixen elements associats a un paisatge de la vinya i el vi anteriors a l'actual model productiu més mecanitzat i industrialitzat. Tot i això, aquests elements tenen un valor històric perquè tracen una seqüència evolutiva que enllaça amb l'actual activitat productiva del Pla de Bages. Vegeu els límits de l'àrea al mapa 7 de valors històrics.

Zona d'hortes

A l'àrea periurbana de la ciutat de Manresa hi ha dues grans zones d'horta que són una herència de l'antiga modelació agrícola nascuda de la construcció del canal de la Sèquia de Manresa (1383). Les hortes del Poal, al nord de Manresa, tenen 847 parcel·les i ocupen una superfície de 256,98 ha. Les hortes de Viladordis, al l'est de Manresa, tenen 554 parcel·les que ocupen una superfície de 180,86 ha. Aquests espais agrícoles conserven un conjunt d'elements (sèquies, recs, comportes, camins) associats a la gestió de l'aigua. En conseqüència, per l'origen, aquesta zona té un gran valor històric.

Aquesta zona d'hortes està associada a la Sèquia que avui porta l'aigua del Llobregat des de Balsareny fins a Manresa. Aquest element és un antic canal de 26,5 km que es construí l'any 1383 per a minimitzar els efectes dels períodes estacionals de sequera i per ampliar els espais d'horta de l'entorn de Manresa. Vegeu el recorregut de la sèquia al mapa 7 de valors històrics.

Figura 7.33: Camí del Graell, a Alpens, tradicional camí de transhumància aprofitat com a sender excursionista.

7.3.4. Camins històrics

Trames viàries capil·lars de major densitat

Alguns espais també presenten una major densitat de trames viàries d'arrel històrica de traça menuda però molt capil·lar, que relliga petits nuclis de població, amb una integració harmònica amb el paisatge de l'entorn. Bàsicament són àrees de plana agrícola on la morfologia del terreny permet la distribució reticular dels camins d'accés als masos i als conreus. Aquestes àrees són la Plana de Vic, el Pla de Bages i la Conca d'Òdena. Vegeu les trames viàries al mapa 7 de valors històrics.

Camins ramaders

Als sectors de prats alpins de les capçaleres de les valls pirinenques de les unitats Alt Ter, Capçaleres del Llobregat, Ribera Salada i Port del Comte – Vall de Lord s’hi ha desenvolupat durant segles la pastura d’estiu per part d’un gran nombre de ramats transhumants procedents de tota la geografia catalana. Al mateix temps, han perdurat fins a l’actualitat els traçats d’alguns dels camins transhumants i petits refugis i construccions de pedra seca, que són testimoni d’aquest aprofitament històric dels prats alpins. Vegeu la xarxa de carrerades al mapa 7 de valors històrics.

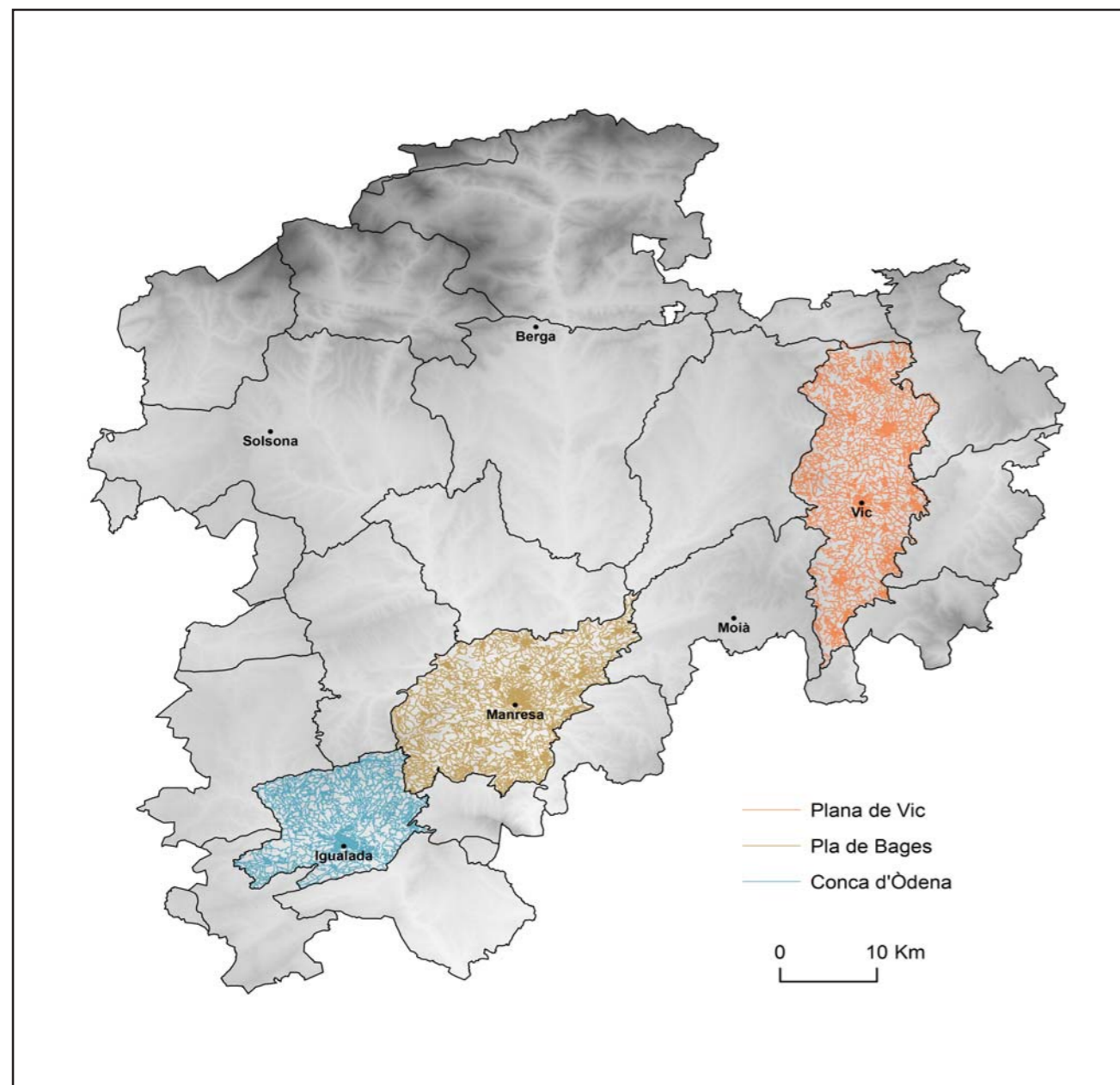

Figura 7.34: Mapa de distribució de les trames viàries capil·lars d'arrel històrica de major densitat.

7.4. Valors socials

El valor social és una qualitat que s'atorga a un paisatge quan la ciutadania l'utilitza com a escenari per a gaudir del temps lliure. Aquest valor es vincula, sobretot, als escenaris urbans de les cinc ciutats de l'àmbit i als diferents escenaris rurals de les zones de plana i de muntanya. Els espais públics, les zones de lleure i d'esport, els miradors i els itineraris són elements que faciliten la vida en societat o el contacte entre ciutadans.

7.4.1. Espais públics

Els espais públics, pel fet de ser llocs per excel·lència de trobada i on sempre passen coses, són els escenaris on els processos de socialització i d'interacció entre ciutadans adquireixen una major intensitat. El caràcter d'aquests processos fa que els espais públics tinguin un valor social.

Carrers i places

El valor històric de les tipologies edificatòries, el color dels tancaments verticals o la qualitat dels carrers i les places són alguns dels aspectes que poden transformar l'espai urbà en un escenari capaç d'acollir esdeveniments de caràcter comercial. La capacitat d'aquest espai el converteix en un actiu econòmic i en un element del territori amb un valor productiu.

Figura 7.35: El santuari de la Mare de Déu de Queralt, balcó privilegiat sobre els Replans de Berga.

Figura 7.36: El Pedraforca vist des de Gósol, llegendari massís de concentració de bruixes.

A nivell territorial alguns **carrers i places** tenen valor social perquè també són espais de trobada pel fet que de manera periòdica s'hi celebren mercats i fires. Així, per exemple, s'organitzen mercats setmanals a les places Major, del Bisbe i de la Catedral de Solsona, a la plaça Viladomat i al passeig de la Indústria de Berga o a la plaça Major de Vic. En el cas de les fires destaquen, a més a més dels espais anteriors, la plaça del Mercadal de Cardona, el passeig Pere III de Manresa i el barri del Rec d'Igualada. Vegeu la relació de fires i mercats al mapa 9 de valors socials.

Altres espais urbans per a gaudir del temps lliure són els **passejos arbrats**; com per exemple, els de Sant Antoni Maria Claret i de Vall Fred de Solsona, el de la Indústria de Berga, el de Pep Ventura de Vic, el de Pere III de Manresa o el de Mossèn Jacint Verdaguer d'Igualada. Cal destacar també els

parcs urbans, entre altres, el de Moià, el de Jaume Balmes de Vic, el de Puigterrà i de l'Agulla de Manresa i el de Valldaura i el de Vallbona d'Igualada. Vegeu la relació de passejos arbrats al mapa 9 de valors socials.

Equipaments esportius

Els escenaris de les instal·lacions esportives tenen un destacat valor social pel fet de ser llocs de trobada i convivència. Ara bé, aquest valor augmenta en el cas dels espais adaptats per a grans aforaments o que permeten la pràctica de l'esport espectacle. A les Comarques Centrals els escenaris d'aquest tipus són la zona esportiva el Congost (Manresa), el parc de les Comes (Igualada) i el pavelló olímpic del Club Patí Vic (Vic) i el complex poliesportiu del Pavelló Municipal Victorià Oliveras de la Riva (Sant Hipòlit de Voltregà).

Horts periurbans

Les zones d'horta de les Comarques Centrals tenen un caràcter eminentment periurbà. En el cas de tenir un ús col·lectiu, aquests espais actuen com a elements de cohesió veïnal pel fet de ser llocs de trobada i de convivència però, també, influeix en aquesta línia el fet que requereixen una activitat que

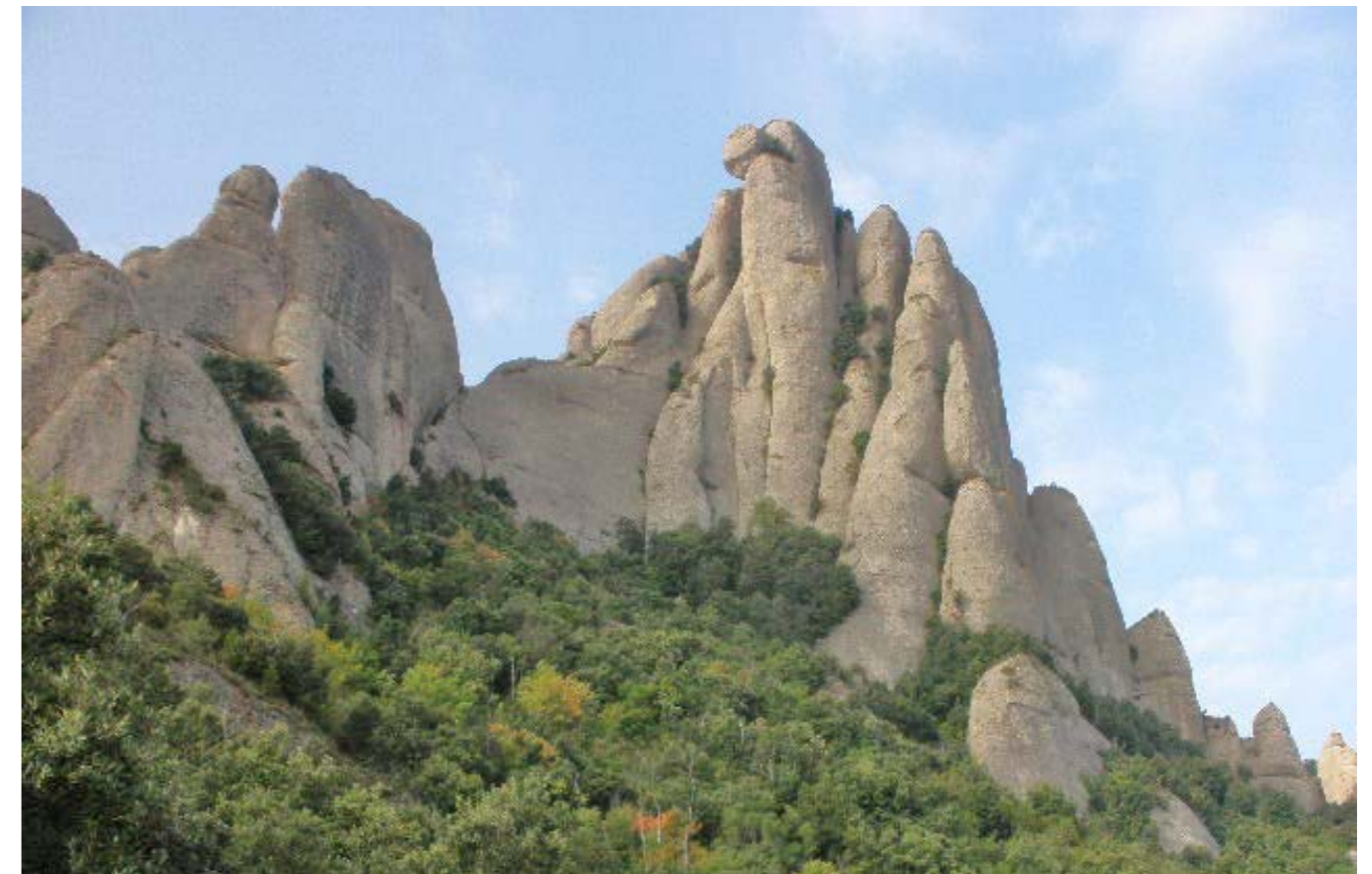

Figura 7.37: L'excel·lent orografia de Montserrat ha fet desenvolupar lligams simbòlics i identitaris al conjunt de la població catalana, i especialment aquella que el té com a referent visual habitual.

Figura 7.38: El Coll de Jou, al massís del Port del Comte. Vall de Lord.

és ahora educativa, lúdica i terapèutica. Els horts municipals gestionats amb aquesta finalitat més social i lúdica són els següents: els horts del Xup (Manresa), els horts del Poal (Manresa), els horts de Can Sanglas (Manlleu), els horts de Can Tarrés (Torelló), els horts de les Arenes (Santpedor), els horts de les Casasses (Vic), els horts del carrer Sant Pere (Vic), els horts del carrer Joan Serrallonga (Vic), els horts del carrer Miramarges (Vic), els horts del Pont Vell (Navarques), els horts del Pla de les Hortes (Súria), els horts del Rector (Moià). Vegeu el mapa 9 de valors socials.

7.4.2. Espais protegits

Xarxa de Parcs

Els espais de vegetació natural són entorns restauradors amb efectes sobre la salut física i psíquica dels ciutadans. Per això i moltes altres qualitats, aquestes espais tenen un valor social molt destacat. Aquest valor és important perquè no només se'n beneficien els habitants de les Comarques Centrals sinó també, sobretot, els de la Regió Metropolitana de Barcelona. Els espais més preuats són els parcs naturals del Montseny, de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, del Cadí-Moixeró, de la muntanya de Montserrat i el Paratge natural d'interès nacional del massís del Pedraforca. Vegeu la relació completa d'espais naturals el mapa 9 de valors socials.

7.4.3. Llocs d'esbarjo i lleure

Berenadors i àrees d'esbarjo

Els llocs a l'aire lliure adaptats per a cuinar i menjar o per a passar el dia constitueixen escenaris amb un destacat valor social perquè afavoreixen la convivència i la cohesió social. Entre les àrees d'esbarjo destaca l'estany de Graugés (Avià) per ser un lloc tranquil i rodejat de camps que convida a passejar.

Altres espais són, per exemple, l'àrea recreativa del Parc del Llac (Navarques), l'àrea d'esplai de la Riera de Nespres (Mura), l'àrea del Parc Municipal de Sant Benet (Sant Fruités de Bages), l'àrea recreativa de Castellar de n'Hug (Castellar de n'Hug), l'àrea de pícnic de Sant Joan de l'Avellanet (Bagà), l'àrea recreativa de Font Terrers (Gósol), l'àrea de la Pleta de la Vila (Saldes), l'àrea recreativa de la Serra (Saldes), l'àrea de les Fonts del Cardener (La Coma i la Pedra), l'àrea de la Font de Sant Climenç (Pinell de Solsonès) i l'àrea recreativa de la Creu de Codó (Guixers). Vegeu la dispersió d'aquests llocs d'esbarjo al mapa 9 de valors socials.

Figura 7.39: Castell i ermita de la Pobla de Claramunt, Valls de l'Anoia.

Figura 7.40: Castell i església de Sant Pere de Vilademàger, l'Anoia.

Zona d'activitats esportives

Pel fet de permetre visions diferents del paisatge o de traslladar l'activitat esportiva a escenaris d'interès natural, els esports d'aventura també tenen un valor social que repercuteix en la sensibilitat i el benestar dels individus. Entre aquests esports i activitats destaquen, entre altres, la pesca continental, l'esquí i els esports d'aventura.

Els escenaris conformats per les làmines d'aigua dels **pantans** són llocs que en algun cas s'hi pot banyar, fer excursions amb barca o practicar esquí aquàtic. Aquests pantans són el de Sant Ponç, el de Sau, el de Baells i el de la Llosa de Cavall. Els trams mitjans i alts del Llobregat, Ter i Cardener, així com en la majoria de rius, rieres i torrents de la meitat septentrional de l'àmbit són zones de pesca continental molt populars. A l'estiu algunes raconades dels rius i les rieres, amb gorgs i salts d'aigua, també es converteixen en zones de bany. Vegeu la relació de zones de pesca i salts d'aigua al mapa 9 de valors socials.

En aquest àmbit territorial algunes empreses d'**esports d'aventura** també exploten els diferents escenaris de la plana i de la muntanya per a la pràctica, entre altres activitats, de l'escalada (vies ferrades), del paintball, de l'excursionisme o de la conducció amb vehicles tot terreny.

A la zona de muntanya hi ha les **estacions d'esquí** de Port del Comte i la de Coll de Pal. Vegeu el mapa 9 de valors socials.

Equipament de sensibilització en paisatge

El valor social d'aquests equipaments rau en la capacitat de sensibilitzar, tant als individus com a la col·lectivitat, a favor dels valors dels elements del territori. Aquests equipaments són, per exemple, l'Espai Montseny (Viladrau), el parc cultural de la Muntanya de la Sal (Cardona), el museu Molí Paperer de Capellades (Capellades), el museu de la Pell d'Igualada (Igualada), el museu del Coure (Les Masies de Voltregà), el museu de les Mines de Cercs (Cercs), el museu del Ter (Manlleu), el museu arqueològic de l'Esquerda (Roda de Ter), el museu de la Colònia Vidal (Puig-reig), el museu del Ciment Asland (Castellar de n'Hug), el museu de la Torneria (Torelló), el museu del Pastor (Castellar de n'Hug) i el museu d'art del Bolet de Montmajor (Montmajor). Vegeu la dispersió d'aquests equipaments al mapa 9 de valors socials.

Figura 7.41: Gegants a Sant Martí de Sesgueioles, Costers de la Segarra.

Aplecs i romeries

Una altra activitat d'oci i d'esbarjo i per extensió amb un important valor social són els aplecs i les romeries. Una activitat en la qual l'escenari del camí i del lloc on s'aixeca el santuari o l'ermita tenen un mateix valor. Alguns d'aquests aplecs i romeries són l'aplec de la Mare de Déu de Bellmunt (Sant Pere de Torelló), l'aplec a Sant Cugat de Gavadons (Collsuspina), la Gala de Queralt (Berga), la pujada a Queralt (Berga) o les diferents romeries a Montserrat. Vegeu el mapa 9 de valors socials.

7.4.4. Itineraris

A les Comarques Centrals hi ha 47 itineraris, entre motoritzats i no motoritzats, que permeten accedir i percebre els diferents escenaris d'una manera tranquil·la i reflexiva. Pel volum de desplaçaments que suporten i pel recorregut lineal, l'Eix Transversal i l'Eix del Llobregat són els itineraris motoritzats més destacats com a miradors. En el cas dels itineraris a peu sobresurten, per les unitats de paisatge que creuen, el GR-3 Sender central de Catalunya, el GR-4 de Puigcerdà a Montserrat i la ruta dels 3 Monts. I també l'itinerari serè, un recorregut a peu o en bicicleta que uneix els territoris serens. Al mapa 9 de valors socials hi ha una relació completa dels itineraris amb valor social.

Figura 7.42: El Santuari de la Mare de Déu de Lurda, Prats de Lluçanès.

7.4.5. Miradors

Algunes formes del relleu així com determinats llocs dels assentaments urbans o de les construccions aïllades tenen un gran valor social, al marge d'altres condicionants, per les vistes panoràmiques que ofereixen. Aquests miradors són: el de la Serra-seca, el Tossal de la Creu de Codó, el mirador de Gresolet, el santuari de la Mare de Déu de Bellmunt, el puig de la Força, el Matagalls, el Puigsagordi, el santuari de la Mare de Déu dels Munts, el santuari de la Mare de Déu de Lurdes, el de Santa Maria de la Guàrdia, el santuari de la Mare de Déu de Queralt, el Castellvell de Solsona, el castell de Cardona, el castell de Balsareny, el Montcau, el castell de Boixadors, la torre de la Manresana, el castell de Queralt, la tossa de Montbui, el de Sant Jeroni. Al mapa 9 de valors socials hi ha una relació completa dels miradors amb valor social.

Figura 7.43: Les fonts són apreciades com a zones d'esbarjo i passejada. A l'esquerra la font del Miracle de Riner, Replans de Solsonès; i a la dreta, font a Centelles als Cingles de Bertí.

7.5. Valors socials

Els valors socials del paisatge són aquells que es relacionen amb la utilització que un individu o un col·lectiu fa del paisatge. Es vinculen als espais de socialització i a les activitats principalment d'oci que la població desenvolupa cercant espais valorats paisatgísticament, ja siguin paisatges de proximitat com passejos arbrats, o paisatges de magnitud considerable i fons escènics rellevants com els miradors paisatgístics.

A les Comarques Centrals, els valors d'ús social del paisatge es determinen per la diversitat d'indrets socialment valorats per tradició i cultura. Una de les activitats tradicionalment lligades al gaudi del paisatge és l'excursionisme, d'aquí que el catàleg de paisatge reculli un conjunt **d'itineraris i miradors rellevants**, motoritzats o a peu, que s'ha considerat que travessen els paisatges més representatius de les Comarques Centrals, definits segons els criteris descrits al capítol 8. A les fitxes de les unitats de paisatge (veure el volum II del present Catàleg) s'hi incorporen les rutes i itineraris d'abast més local però igualment interessants per a una descoberta paisatgística del territori.

En aquest mateix sentit, hi ha molts espais tradicionals on popularment el contacte amb la natura, el gaudi del paisatge i les relacions socials han anat lligats de la mà, com són els **salts d'aigua, els accessos i passejos arbrats o els parcs, jardins i àrees de lleure**, ja estiguin dins l'àmbit urbà o periurbà.

En l'àmbit més urbà destacarien els **accessos i passejos arbrats**, com les rambles de Vic o el passeig de Pere III a Manresa, com a lloc de trobada ciutadana, així com els **parcs, jardins i àrees de lleure** que prenen especial importància en les ciutats, més allunyades del contacte immediat amb la natura. En l'àmbit, destaca el Parc de l'Agulla de Manresa per les seves qualitats paisatgístiques i la làmina d'aigua que genera en el seu punt final la séquia de Manresa.

La tradició excursionista també va lligada a la recerca del contacte amb la natura, d'aquí que hagin agafat molta estima social **els espais naturals** més reconeguts pels seus valors ecològics. En l'àmbit de les Comarques Centrals els més remarcables són els parcs naturals de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, el Montseny, la muntanya de Montserrat o el del Cadí-Moixeró, tots amb equipaments d'educació ambiental i centres d'interpretació de la natura o de protecció de la fauna, que realitzen una funció social rellevant. En altres punts, les **estacions d'esquí** han habilitat un nou paisatge per als esports d'hivern, que també ha produït transformacions urbanístiques importants. A les Comarques Centrals s'hi troben les estacions de Port del Comte, Coll de Pal i els Rasos de Peguera, que tot i estar tancada desenvolupa activitats de lleure tot l'any. Els últims anys també s'han introduït els esports aquàtics en embassaments i pantans com Sau, aprofitant el desenvolupament del turisme actiu i de natura. Igualment, les **zones de pesca continental** són molt populars en els trams mitjans i alts del Llobregat, Ter i Cardener, així com en la

Figura 7.44: Senyalètica de la Ruta

majoria de rius, rieres i torrents de la meitat septentrional de l'àmbit, i també cal tenir presents els gorgs i zones de bany dels innumerable rius i rieres tant freqüentats a l'estiu.

Tornant a les caminades, no es pot obviar el paper social que han fet tradicionalment **els aplecs i romeries** tant habituals en santuaris i ermites, que més enllà del seu valor religiós i espiritual, també se'ls ha de considerar un esdeveniment social d'oci i esbarjo. A tall d'exemple es poden citar els aplecs de la Mare de Déu de Bellmunt (Sant Pere de Torelló), l'aplec a Sant Cugat de Gavadons (Collsuspina), la Gala de Queralt (Berga) o el romiatge al monestir de Montserrat.

Figura 7.45: Element d'orientació al santuari de Pinós, considerat el centre geogràfic de Catalunya.

D'altra banda, s'ha de tenir en compte l'afluència d'estiuejants que desenvolupen noves interaccions socials sobre el territori i acaben esdevenint un element més del paisatge. De la mateixa manera, el paisatge d'aquests indrets acaba formant part de la seva identitat i el seu imaginari simbòlic. Els principals llocs d'estiueig tradicional són Borredà, Cantonigròs, Moià, Sant Julià de Vilatorrada, Sant Llorenç de Morunys, Sant Martí de Centelles, Seva Tona, Viladrau i Vilada.

Tot i així, les caminades segueixen sent l'activitat més generalitzada en el paisatge de les Comarques Centrals, en part degut a la quantitat de **camins ramaders** de caràcter tradicional que circulen per l'àmbit

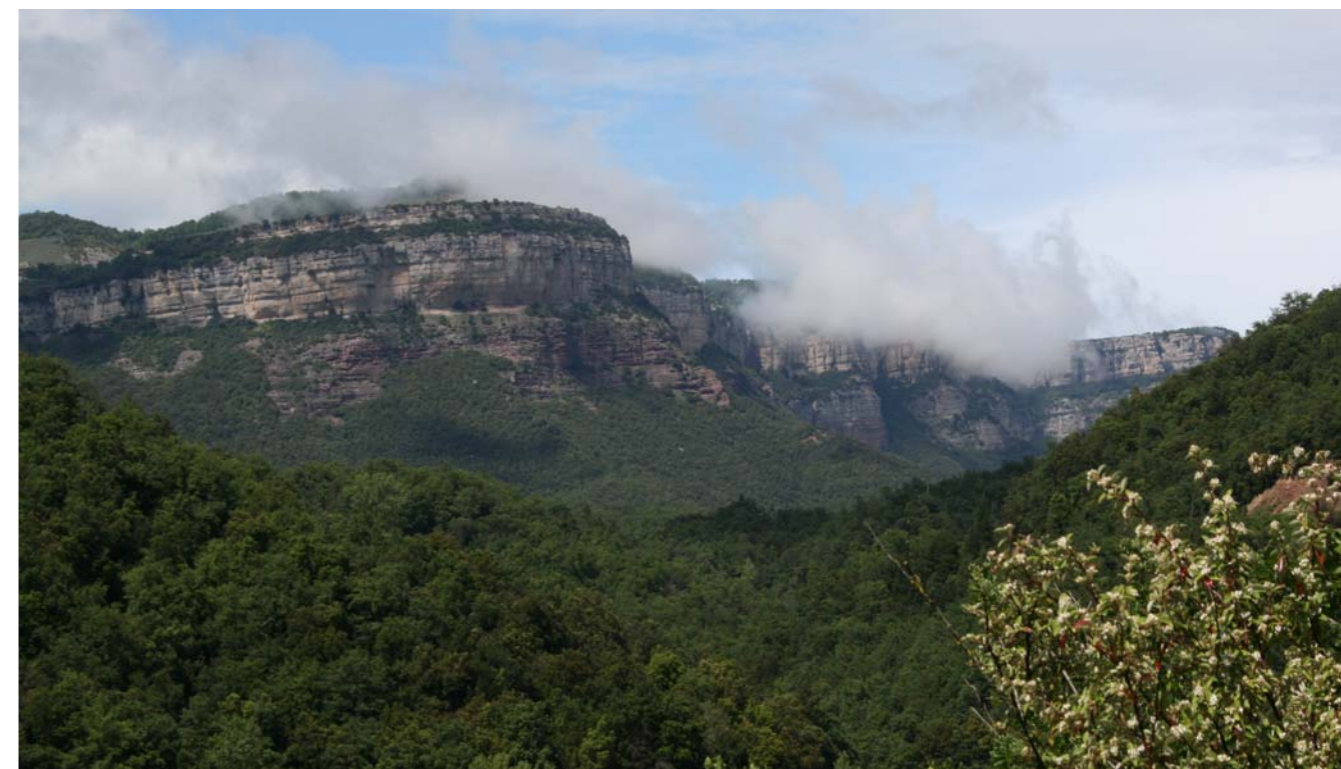

Figura 7.46: Les Guilleries, amb una configuració orogràfica que afavoria l'amagatall de bandolers.

i que sovint posen en relació diversos pobles i capitals, donant rellevància a les fires i mercats que avui en dia encara en fan, tot i que amb una notable evolució respecte els seus orígens.

Als nuclis de població, l'ús social del paisatge urbà, es condiona sobretot a la presència de places o mercadals. En aquest sentit les **fires i mercats** són activitats econòmiques primordials, per les relacions comercials i socials que s'hi estableixen.

Algunes activitats són mostra de l'economia viva de la ciutat on es fan, i moltes tenen tradició històrica important, com és el cas del Mercat de Calaf, el mercat del Ram de Vic, el mercat Figuerer de Capellades o la recuperada Fira de l'Empelt, que antigament es feia en el punt d'unió dels municipis de Pinós, Riner i Llobera. També cal destacar aquells mercats i fires directament relacionats amb els productes de la terra i del paisatge local, com per exemple el Mercat del Bolet i la Fira de la Tòfona del Berguedà que es fan a Cal Rosal, la Fira de la Tòfona a Centelles o la Fira de la Llenega a Cardona. També resulta habitual incorporar a les festes locals, les parades per a promocionar els productes locals com mermelades, embotits i altres iniciatives similars. També cal mencionar el seguit de **museus** repartits pel territori i que ajuden a interpretar el paisatge, com per exemple el museu de la Sal, el museu del paper de Capellades, el museu de la pell d'Igualada, el del Coure, el del Carbó, el del Ter, el del Pastor, el museu d'art del Bolet, el museu de la colònia Vidal, el centre El forn de la calç, el museu del blat, el de la Torneria i el museu del ciment.

També cal destacar el valor social que tenen les **hortes**, especialment urbanes i periurbanes, més enllà de l'evident valor productiu. A part de complir una funció paisatgística en l'harmonització de l'impàs urbà-rural o urbà-natural, són un espai de relació i passejada tant per usuaris com per no usuaris, molt dinàmics i d'estètica variable al llarg de l'any. Són remarcables espais d'horta com els de Súria, Sallent, Navarcles o Manresa, entre d'altres.

Figura 7.47: Horts urbans a Sallent

7.6. Valors productius

Les Comarques Centrals es caracteritzen, sobretot, per uns destacats escenaris urbans i rurals, que sense ser els de més valor identitari a escala territorial, tenen un considerable valor històric. A la vegada aquest valor els dota d'un elevat potencial com a recurs a nivell industrial, comercial, agrari i turístic. És per això, pel valor reconegut i la capacitat com a recurs, que aquests escenaris també tenen un valor productiu.

7.6.1. Llocs d'esbarjo i lleure

Edificis industrials amb valor

En molts casos, el potencial dels escenaris vinculats al passat industrial d'aquest àmbit territorial constitueix una oportunitat. Aquest és el cas, sobretot, de moltes de les colònies industrials del Llobregat (Cardener, Calders) així com del Ter. Aquesta oportunitat rau en el fet que aquestes fàbriques són susceptibles d'aportar un important valor afegit amb efectes sobre el producte i els treballadors. Això és, per exemple, pel valor històric dels edificis industrials que es conserven però, també, per l'activitat econòmica que es manté o per estar recolzades en una carretera o un nucli urbà. Aquestes qualitats fan que les construccions, les instal·lacions i els serveis tècnics d'aquestes antigues fàbriques tinguin un destacat valor productiu.

Figura 7.48: Vinyes a Sant Fruitós de Bages, Pla de Bages.

A la conca del Llobregat els edificis industrials amb valor són les següents: Cal Rosal, Ametlla de Casserres, Viladomiu Vell, Viladomiu Nou, Guixaró, Cal Prat, Cal Pons, Cal Marçal, Cal Vidal, Cal Riera, Ametlla de Merola, Soldevila, La Plana, Cal Metre, Cal Bassacs, Cal Casas, Cal Forcada, La Rabeia. A la conca del Ter són les següents: Can Trinxet, la Fraga Lacambra, Can Gallifa, Rusinyol, Malars, Ripollès, Can Blanc, Can Tarrés, la Mambla, la Farga de Bebié, Vila-seca, Can Riba o el Docet.

Polígons industrials

Els polígons industrials de les Comarques Centrals són espais implantats i dissenyats majoritàriament sense tenir massa en compte el valor dels elements preexistents del territori. Ara bé, existeixen alguns

pocs casos d'espais industrials on la qualitat de l'escenari influeix favorablement en el valor productiu de les empreses. Alguns exemples són els polígons industrials de Les Garrigues (Calaf), el Parc d'Activitats Econòmiques d'Osona (Vic) i El Polígon Malloles (Vic).

Recintes firals

Els escenaris urbans on se situen els recintes firals són un actiu econòmic la qual cosa els dota d'un valor productiu. A les Comarques Centrals aquest tipus d'espais d'intercanvi més destacats són els següents: el Palau Firal de Manresa, el Recinte Firal del Sucre de Vic i l'Espai Firal Cal Carner d'Igualada.

Espai urbà

El valor històric de les tipologies edificatòries, el color dels tancaments verticals o la qualitat dels carrers i les places són alguns dels aspectes que poden transformar l'espai urbà en un escenari capaç d'acollir esdeveniments de caràcter comercial. La capacitat d'aquest espai el converteix en un actiu econòmic i en un element del territori amb un valor productiu. Aquesta realitat es posa de manifest, per exemple, al passeig Pere III de Manresa quan acull la Fira Mediterrània o al barri del Rec d'Igualada quan esdevé l'escenari del Rec.0 Experimental Stores. Altres espais urbans que són escenari són els de Capellades (Mercat Figueter), de Cal Rosal (Mercat del Bolet, Fira de la Tòfona del Berguedà), de Centelles (Fira de la Tòfona) i el de Cardona (Fira de la Llenega). Finalment, a nivell territorial els espais urbans que de manera periòdica esdevenen escenaris d'intercanvi o de mercat i que tenen valor econòmic són Solsona, Berga, Vic, Manresa i Igualada.

7.6.2. Caràcter agrícola

Espai d'especial interès agronòmic

A les Comarques Centrals destaquen les hortes del Poal i de Viladordis, situades a tocar del nucli urbà de Manresa, per ser uns espais agraris periurbans amb una superfície considerable per a plantejar una producció agrícola competitiva i de qualitat. Aquests espais estan reconeguts pel Pla General de Manresa (1997), pel Pla director urbanístic del Pla de Bages (2006) i pel Pla territorial parcial de les Comarques Centrals (2008). La condició de ser uns espais agrícoles de regadiu, la possibilitat real de conrear varietats autòctones i de desenvolupar la venda directa o de proveir els mercats locals fa que adquireixin un potencial interès agronòmic i per extensió un valor productiu.

Distintius d'origen i qualitat agroalimentària

En aquest àmbit territorial, l'espai obert aparenta ser una zona de cultius herbacis i d'extenses masses de boscos i bosquines. Ara bé, també suporta una important activitat ramadera que gira al voltant de les

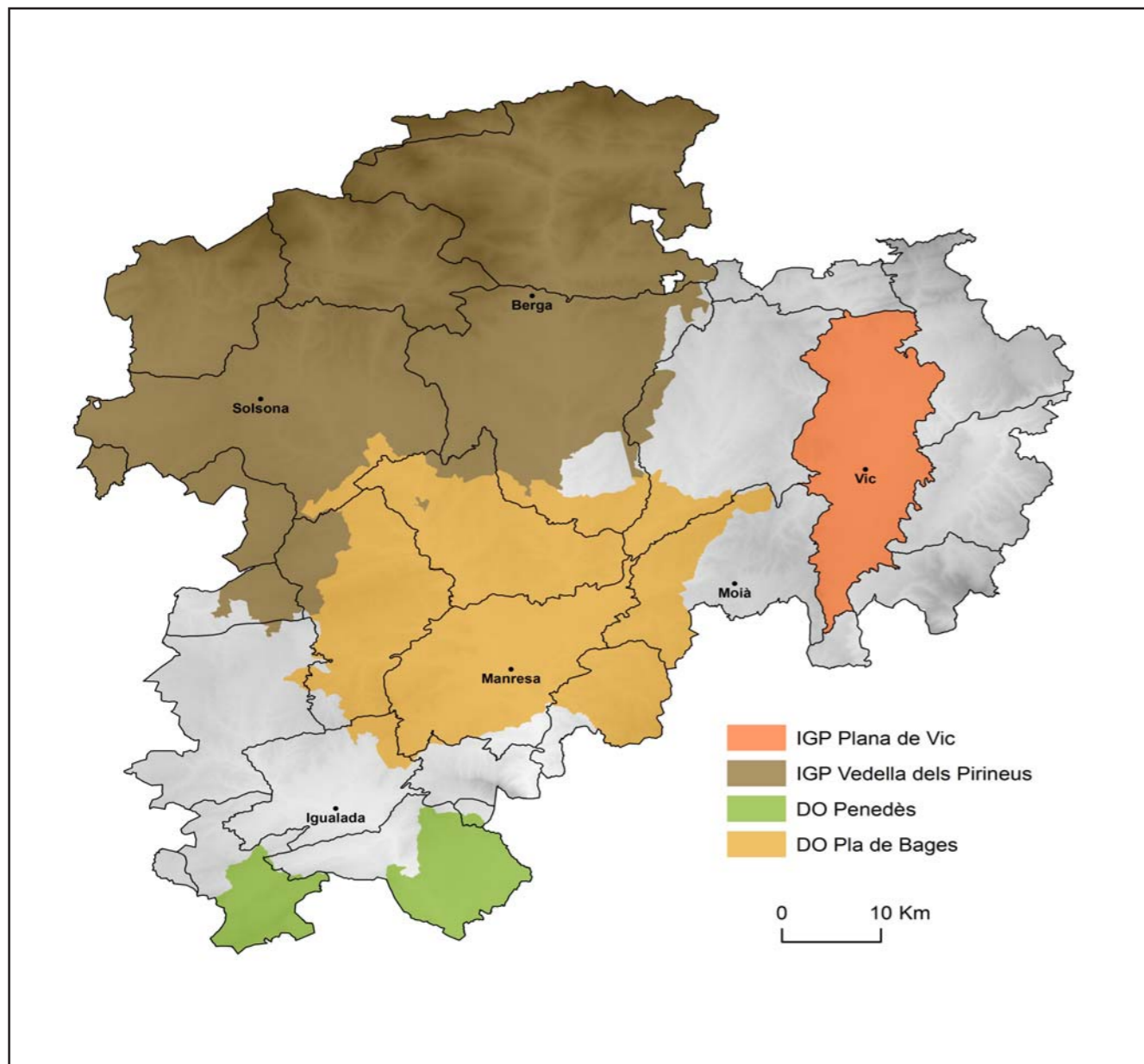

Figura 7.49: Mapes de distintius de qualitat agroalimentària de les Comarques Centrals.

explotacions porcines i bovines. Aquesta activitat es materialitza amb la Llonganissa de Vic i amb la Vedella dels Pirineus. El sabor exclusiu i peculiar de la llonganissa i el sistema de cria tradicional dels vedells garanteixen una producció de qualitat i en ambdós casos reconeguda amb el distintiu d'Indicació Geogràfica Protegida (IGP). Aquest distintiu fa que aquests productes adquireixin un interès agronòmic i, per extensió, les granges, les empreses vinculades i els respectius escenaris un valor productiu.

A més a més d'aquests elements i escenaris amb valor productiu, n'existeixen d'altres relacionats amb l'activitat vitivinícola; concretament, els vinculats a la Denominació d'Origen (DO) Pla de Bages. En aquest cas, el cultiu de varietats autòctones singularitza els vins elaborats però, també, les vinyes.

Elements associats a la capacitat productiva del sòl

La presència d'elements amb valor estètic o històric associats a espais agraris aporten un destacat valor afegit que incideix en la imatge de la producció agrícola o ramadera fins al punt de distingir-la i qualificar-la. Aquests elements són les masies, les de construccions de pedra seca i la Sèquia de Manresa.

7.6.3. Caràcter forestal

Vinculada a l'activitat agrícola n'existeix una altra basada en el cultiu i la venda de coníferes ornamentals; especialment, d'avets de Nadal. El valor productiu del paisatge es posa de manifest amb el fet que les unitats del Montseny i de les Guillerries són dues de les zones més importants de producció d'avets del

sud d'Europa. La meitat dels arbres cultivats s'exporta; principalment, als mercats de França i del Regne Unit. Un reflex de l'abast d'aquesta activitat és la Fira de l'Avet que se celebra al poble d'Espinelles.

7.6.4. Caràcter turístic

Espais turístics

Tot i quedar fora dels programes que venen els principals operadors turístics, hi ha escenaris urbans, rurals i industrials de la Catalunya Central que tenen un gran potencial per a provocar bones sensacions i emocions la qual cosa els dota d'un gran valor productiu. Així doncs, els principals escenaris urbans són el conjunt històric de Cardona, considerat BCIN, i els centres històrics de Vic i Solsona. Entre els paisatges rurals destaquen els conjunts històrics de Tavertet i Coaner (Sant Mateu de Bages) però, també, els escenaris naturals de Sant Llorenç del Munt i l'Obac i del Montseny o, entre d'altres, els escenaris serens del Lluçanès i del Moianès. Finalment, pel seu caràcter excepcional, la capacitat discursiva i la qualitat monumental, sobresurten els paisatges industrials que conformen els recintes de les colònies i les fàbriques de riu del Llobregat i del Ter.

Itineraris turístics

Les carreteres, els carrers i els camins, pel fet de ser eixos de percepció i de coneixement dels elements que conformen els diferents escenaris del territori, també tenen un valor productiu de

Figura 7.50: Els nombrosos espais agroforestals de l'àmbit acullen una part de les cases de turisme rural de les Comarques Centrals.

caràcter turístic. A les Comarques Centrals existeixen interessants rutes de descoberta del paisatge urbà, del paisatge rural i del paisatge industrial.

Pel que fa als escenaris urbans més destacats a nivell arquitectònic, les ciutats de Cardona, Vic i Solsona ofereixen un servei de visita guiada al centre històric. En relació amb els escenaris rurals, a més a més dels itineraris motoritzats i no motoritzats (vegeu el mapa 4.2), n'existeixen d'altres de més específics amb igual valor econòmic. Aquests itineraris són els següents: l'itinerari dels Camins Serens (Monistrol de Calders – Rupit), la ruta de les Tines de les valls del Montcau (rieres del Flequer i de Mura) i la ruta dels Cellers de la DO Pla de Bages (Avinyó – Maians). Sobre els itineraris pels escenaris industrials existeix la ruta de les Colònies Tèxtils del Llobregat així com l'itinerari MIT (Museu Industrial del Ter) – Borgonyà per les colònies industrials del Ter.

Figura 7.51: Horta a els Hostalet de Pierola, Valls d'Anoia.

7.7. Valors espirituals i identitaris

7.7.1. Elements morfològics

En general, a les formes del relleu que són **fons escènics** els ciutadans els hi atribueixen un destacat valor simbòlic i identitari perquè són elements amb una elevada exposició visual que els fa omnipresents. En molts casos, la presència d'una construcció aïllada, com ara una ermita, un santuari o un castell, reforça aquesta atribució. Vegeu els fons escènics al mapa 6.1 de valors estètics configuradors o bé al mapa 6.3 de singularitats amb valor estètic.

Un dels fons escènics més emblemàtics és la muntanya de Montserrat perquè la percepció d'aquest element és capaç d'evocar una gamma àmplia de sentiments, idees i conceptes. A més a més, aquesta impressió no només és compartida per la població de l'entorn sinó que també per la de fora de l'àmbit territorial. La veneració i l'admiració que provoca, així ho reflecteixen els valors, comporta que esdevingui un dels símbols per explicar una part de la realitat i identitat col·lectiva.

Els cingles de Tavertet constitueixen un altre element amb valor simbòlic i identitari pel fet de ser un impressionant seguit d'espadats que s'imposen per sobre de la vegetació natural i del pantà de Sau però, també, per ser un dels amagatalls del mític bandoler Joan Sala, alies Serrallonga. El massís del Pedraforca és un altre dels elements morfològics amb valor identitari i simbòlic per ser una fita, tenir una forma singular i esdevenir escenari de moltes llegendes. El valor de la muntanya de sal de Cardona rau en les dimensions i el color; com també, en el fet que ha estat un producte molt preuat al llarg de la història fins al punt de condicionar durant anys la vida dels pobles de la zona. El caràcter inhòspit dels espadats i la condició d'escenari durant la guerra del Francès i les guerres carlines, els cingles de la serra de Busa i el Lord són capaços d'evocar històries i llegendes fins al punt d'esdevenir un element amb valor identitari. La muntanya del Montcau, pel fet de ser una fita de la serralada Litoral i tenir una forma que singular, és un altre dels elements morfològics que porta associat un valor identitari.

Altres fons escènics amb valor són: la serra de Miralles (Serres d'Ancosa), la serra de Bellmunt (Alt Ter), la serra de Cabrera (Cabrerès-Puigsacalm), el Moixeró (Capçaleres del Llobregat), el Montseny (Montseny) i la serra de Queralt (Replans del Berguedà).

7.7.2. Aigua

Les **fonts del Llobregat** (Castellar de n'Hug), per ser una surgència d'aigua i donar origen a un dels rius més importants, porten associades un valor identitari i simbòlic. Aquest valor es posa de manifest amb la llegenda de la bruixa del riu i és una conseqüència del paper del Llobregat com a principal eix vertebrador de la vida dels pobles de la zona.

La força i el soroll de l'aigua que cau és sempre un espectacle que captiva i identifica els llocs. Aquesta particularitat fa que els **salts d'aigua** esdevinguin escenaris amb un valor identitari perquè diferencia els indrets. Vegeu la distribució dels salts d'aigua al mapa 6.1 de valors estètics configuradors o bé al mapa 9 de valors socials.

Els **pantans** són llocs amb un valor identitari perquè les làmines d'aigua neguen per sempre escenaris plens d'històries i de records. El cas més emblemàtic és el del pantà de Sau que cada estiu deixa al descobert part del campanar o, fins i tot, l'església i les cases. Avui, aquestes restes han esdevingut una imatge recurrent per a indicar l'estat dels embassaments a l'estiu. Vegeu la localització dels pantans al mapa 9 de valors socials.

7.7.3. Nuclis urbans

Entre els ciutadans la percepció diària dels teixits urbans on viu provoca un sentiment d'identificació i de pertinença al lloc. En conseqüència, els teixits urbans adquireixen un valor identitari. Aquest valor explica el perquè una part de la imatge que distingeix a les Comarques Centrals estigui conformada, també, per façanes i per carrers d'aquests assentaments urbans. Aquest valor identitari es construeix amb uns escenaris urbans amb elements de gran valor històric que conviden a passejar de manera tranquil·la. Vegeu la localització d'aquests nuclis al mapa 6.3 de singularitats amb valor estètic.

Entre les façanes amb valor identitari destaquen, de manera particular, els fronts urbans que limiten amb cursos d'aigua i que són les següents: de Roda de Ter, de Manlleu, de Torelló, de Sant Quirze de Besora, de Montesquiú, de Manresa, de Navarces, del Pont de Vilomara, de Sant Vicenç de Castellet, de Monistrol de Montserrat, de Sallent, de Balsareny, de Navàs, de Puig-reig, de Gironella, de Guardiola de Berguedà, de la Pobla de Lillet, d'Igualada i de Súria.

7.7.4. Mosaic agroforestal

La pervivència i l'extensió de l'antiga relació entre els elements de la vegetació natural, la modelació agrícola de secà i les construccions aïllades (masies, coberts, cabanyes, murs i construccions de pedra seca, etc.) evoquen un passat i singularitzen els escenaris d'aquest àmbit territorial. Aquest fet provoca sentiments d'estima i de retruc reforcen el sentiment de pertinença en el lloc.

7.7.5. Elements culturals

Els **elements del patrimoni arquitectònic** medieval (castells, esglésies, ponts, molins) constitueixen un testimoni d'un important passat històric i, alhora, una fita visual. Aquest significat i funció territorial dels elements els confereix un destacat valor identitari perquè per a molts ciutadans expliquen l'origen dels seus assentament urbans.

Les **colònies industrials**, mineres i agrícoles i les fàbriques de riu constitueixen el principal testimoni de la segona fase d'industrialització i el ferment de la consciència obrera i del moviment sindical. Aquest significat provoca, sobretot entre les famílies que encara resideixen als habitatges, i a la resta de la població un sentiment d'afinitat i d'identificació envers aquests conjunts arquitectònics.

Al marge del valor històric, els **edificis religiosos**, com ara esglésies, ermites i santuaris, també tenen un valor espiritual i identitari. Les ubicacions en llocs prominents i la capacitat d'aquestes edificacions de crear vincles religiosos i socials fa que adquireixin aquests altres valors fruit de creences i del sentiment de pertinença a un lloc. Les festes religioses del calendari, els aplecs i les romeries són esdeveniments que també ajuden a consolidar aquests valors. Sobre els edificis religiosos vegeu el mapa 6.1 de valors estètics configuradors i en relació amb els aplecs i les romeries vegeu el mapa 9 de valors socials.

Els nuclis urbans són alhora **escenaris de memòria i de festa**. En relació amb la memòria, els edificis, les estructures i els espais amb valor històric singularitzen i distingeixen els escenaris. El valor identitari d'aquests escenaris es posa de manifest amb els itineraris turístics que recorren els carrers i les places entre les quals destaquen els itineraris de descoberta del passat medieval i industrial. Sobre les festes, les places i els carrers també són els escenaris on tenen lloc, entre altres activitats, balls, correfocs, rues o concerts. Aquest ús comporta entre els ciutadans uns sentiments d'estima i d'orgull afavoreix que aquests espais adquireixin un valor identitari. Alguns dels escenaris de festa més destacats són, per exemple, els que acullen la Patum (Berga), el carnaval de Solsona, la festa de la Llum (Manresa), la Fia-Faia (Bagà) o l'aplec de Matagalls (Viladrau).